

Τα Σαρακατσάνικα Χαιρετήματα

και διαβάζουμε «Χαιρετήματα»

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ ΚΕΜΠ. ΑΘ. 4419

Καλό Πάσχα και Καλή Ανάσταση!

19ο Έτος ΑΡ. ΦΥΛ.81 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2020

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ "ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ ΗΠΕΙΡΟΥ", Ζήνωνος 30 - 3ος Όροφος, 104 37, ΑΘΗΝΑ, τηλ.: 210 5240777, φαξ: 210 5240109

Ο Πατήρ (να βάλει το χέρι του), ο ιός και το πνεύμα των ημερών

Ζούμε πρωτόγνωρες στιγμές, που στις μέρες μας δε γνώρισε, όχι μονάχα ο τόπος μας αλλά και η ανθρωπότητα ολόκληρη. Ακούγαμε από τους πατεράδες μας για την πείνα στην κατοχή, που ευτυχώς αυτοί, ως ανήκοντες σε μία σχετικά ολιγαρχική και διατροφικά αυτάρκη κοινωνική ομάδα, δεν την πέρασαν στην ένταση που τη δοκίμασαν όσοι ζούσαν στα αστικά κέντρα. Ακούγαμε από τους παππούδες μας να λένε «τότε με τη γρίπη» πέθαναν τόσοι και τόσοι, και μας φαίνονταν σαν παραμύθι.

του Δημήτρη Α. Τάγκα

Πιστεύαμε ότι η εξέλιξη της τεχνολογίας και η αιματώδης αύξηση της γνώσης είχαν κάνει ανίκητο τον άνθρωπο από κάθε στραβοπάτημα της φύσης, και θεωρούσαμε παράλογη και αναχρονιστική την προσευχή του παπά στην εκκλησιά όταν παρακαλεί στη δέσπηση του Θεό να μας προστατεύει «από σεισμού, λιμού (πείνας), λομού (πανδημίας), καταποντισμού...»

Νέες λέξεις και ορολογίες μπήκαν στην καθημερινότητά μας, και παριστάνουμε όλοι το γιατρό άνευ διδασκάλου, και κοντεύουμε οσονούπω να πάρουμε μάλιστα και ειδικότητα λοιμωξιολόγου. Μάθαμε ή νομίζουμε ότι τάχα μάθαμε τι σημαίνει «ιχνηλάτηση», «επιπολασμός», «θνηπότητα», αφού σε όποιο τηλεοπτικό κανάλι και να γυρίσεις τα ακούς συνεχώς. Η κοινωνία κρέμεται από τα χείλη καταξιωμένων επιστημόνων τους οποίους, ευτυχώς, άκουσε η πολιτική ηγεσία του τόπου και επέβαλε περιοριστικά μέτρα, που όπως φαίνεται προς το παρόν αποδίδουν.

Βέβαια οι Έλληνες δύσκολα μαντρώνονται και πάντα βρίσκουν τρόπους και ξεφεύγουν από την τσιμπίδα του νόμου. Και όταν πάνε για ψώνια στο super market του δίνουν και καταλαβαίνει. Ψωνίζουν χωρίς σύνεση, θυμίζοντας εποχές του Τσερνομπίλ, χωρίς να λογαριάζουν το αύριο, αλλά ούτε και αυτόν που ακολουθεί στο κατάστημα με το καρότσι του, με σκοπό να φάνε, για να πάνε, αν έλθει, ο μη γένοιτο, το κακό, χορτάτοι. Βέβαια δεν λογαριάζουν τι θα πάθουμε τρώγοντας συνεχώς μπαγατάκια φαγητά και πλένοντας τα λαχανικά με απολυμαντικά, λες και ο μανάβης που μας τα πούλησε ήταν λωβιασμένος. Αυτά, και άλλα πολλά, στα οποία μας οδηγούν ο υπερβολικός φόβος και η κλεισούρα, θα τα βρουν άλλοι ειδικοί, μετά το τέλος της μπόρας, όταν κατακάτσει ο κουρνιαχτός.

Προγραμματισμοί που έκαναν οι άνθρωποι λογαριάζοντας χωρίς τον ξενοδόχο, εν προκειμένω τον κορωνοϊό, πήγαν περίπατο. Ολυμπιακοί αγώνες, μεγάλα αθλητικά γεγονότα, εκλογές, συνέδρια, συνελεύσεις, χοροί, γάμοι κ.λπ αναβάλλονται επ' αόριστον. Και μέσα σε όλα και η Γενική Συνέλευση της Αδελφότητας, απειροελάχιστο συμβάν μπροστά σε άλλα γεγονότα, κάπι σαν τον ιό σε σύγκριση με το μέγεθος του ανθρώπινου σώματος. Οι αναβολές και ματαιώσεις αυτές θυμίζουν το «μολόχημα» που γράφει ο Ναπ. Βαγγελής στο βιβλίο του «Σαρακατσάνικα μολοχήματα», με

εκείνον τον υπηρέτη του Αγά, που όταν ήταν να προγραμματίσουν κάποια ενέργεια έλεγε πάντα: «πρώτα ο Θεός» και αυτό ενοχλούσε αφάνταστα τον Αγά, ώσπου μια μέρα αρρώστησε ο ίδιος ο Αγάς, και τότε κατάλαβε ότι είχε δίκιο ο υπηρέτης και ότι δεν τα μπορούμε όλα μοναχοί μας.

Η ενσκήφασα πανδημία του κορωνοϊού δεν είναι, με βάση τα μέχρι στιγμής δεδομένα, η χειρότερη υγειονομική συμφορά στην ανθρωπότητα. Υπήρξαν και πολύ χειρότερες, τις οποίες πέρασαν οι αμέσως προηγούμενες γενεές των πατεράδων και παιππούδων μας. Σε αυτές, που τις ακούγαμε αλλά δεν τις καλοπιστεύαμε θα κάνουμε μια μικρή αναφορά στο φύλλο αυτό.

Η γνωστότερη από όλες ήταν η γρίπη του 1918, η ονομαζόμενη «ισπανική γρίπη». Ο αριθμός των θυμάτων από αυτήν δεν έχει υπολογιστεί με ακρίβεια. Εκτιμάται κάπου ανάμεσα στα 20 και τα 100 εκατομμύρια. Τα θύματα ήταν σίγουρα πολύ περισσότερα από αυτά του πολέμου. Η «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», 7-12-1918, γράφει ότι η εφημερίδα «Times» του Λονδίνου δημοσιεύουν στατιστικό απολογισμό των θανόντων ανά τον κόσμο από την πνευμονική γρίπη, σύμφωνα με τον οποίο κατά τελευταίο τρίμηνο πέθαναν έξι εκατομμύρια άνθρωποι. Η κορύφωση της γρίπης συμβαίνει στην Ελλάδα τον Οκτώβριο-Δεκέμβριο του 1918. Η Ήπειρος, όπως και όλη η Ελληνική επαρχία, ταλαιπωρήθηκε αφάνταστα από την παραπάνω γρίπη. Αναφέρεται σε εφημερίδες της εποχής εκείνης ότι στα Γιάννενα, μία πόλη των 20.000 κατοίκων τότε, συνέβαιναν περίπου 40 θάνατοι από γρίπη την ημέρα. Στην απογραφή του 1920 τα Γιάννενα φέρονται να έχουν 20765 κατοίκους.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, στον οποίο αναμείχθηκε και η Ελλάδα, και ο οποίος βρισκόταν την εποχή εκείνη στο τέλος του, επισκίασε την γρίπη, και οι αναφορές που γίνονται στο τύπο της τότε εποχής είναι λίγες και λειψές.

Από τις αναφορές αυτές παραθέτουμε ορισμένα αποσπάσματα που δείχνουν αφενός μεν το μέγεθος της συμφοράς, αφετέρου τα μέτρα που τότε επιβλήθηκαν, τα οποία λίγο πολύ μοιάζουν με τα σημερινά, 100 χρόνια αργότερα. Και τότε είχαν κλείσει τα σχολεία, απαγορεύτηκε η κυκλοφορία του κόσμου, όχι όμως τόσο αυστηρά όσο τώρα. Ορισμένα από τα μέτρα που τότε επιβλήθηκαν ήταν, όπως αναφέρονται στην εφημερίδα

ΑΣΤΗΡ 17/10/18

ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΓΡΙΠΠΗΣ
ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΣΥΝΕΔΡΙΟΥ - ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ Κ. ΣΙΜΟΥ

Την 11/2 μ. μ. ώραν της χθες συνέληθη έκτακτος τὸ Ἰατροσυνέδριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰατροσυνεδρίου καὶ ἀποφασίσθη ἡ ἀνακοίνωσις κατὰ τὴν ἑπομένην ἡμέραν. Κατὰ τὴν συνέλευσιν παρίστησαν, ἀλλήλως πρὸς τούτο καὶ οἱ Διευκρινιστὴς Ἰατρῶν καὶ Παιδίατρος, ὡς καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ ὑγειονομικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου καὶ Ἰατροσυνεδρίου κ. Χριστιανίδης.

—ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ Κ. ΣΙΜΟΥ

Μετὰ τὸ πέραν τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἰατροσυνεδρίου, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἰατρικῶν καὶ Παιδίατρον, ὁ κ. Σίμος προέβη πρὸς δημοσιογράφους εἰς δημοσίωσιν ἀνακοινώσεως. Ὁ κ. Σίμος εἰπόντις ὅτι ἡ γρίπη, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἔχει ἐκτετασθῆναι ἐπὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως, ἔφη ὅτι ἡ ἀποδοτικότης τῆς ἀσθενείας ἐστὶν ἐπιπολαστικὴ καὶ ἀποδοτικὴ ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. Ἐξ ἰατρικῆς ἀποδοτικότητος, ἡ ἀποδοτικότης τῆς ἀσθενείας ἐστὶν ἐπιπολαστικὴ καὶ ἀποδοτικὴ ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. Ἐξ ἰατρικῆς ἀποδοτικότητος, ἡ ἀποδοτικότης τῆς ἀσθενείας ἐστὶν ἐπιπολαστικὴ καὶ ἀποδοτικὴ ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.

«Ακρόπολις», 18/10/1918, για να θυμηθούμε τη γλώσσα και την Αθήνα της εποχής:

- A) να κλεισθώσι προσωρινῶς τα σχολεία
- B) να κλείωνται ενωρύτερον τα καφενεία, εις τας 10.00 μμ
- Γ) να περιορισθῆι ο αριθμὸς των θαμνῶνων των κινηματογράφων πρὸς ἀποφυγὴν του ἀκρου συνωστισμοῦ
- Δ) να ληφθῶσι μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν του ἀκρου συνωστισμοῦ εν ταις ἀμάξαις του Ἡλεκτρικοῦ Αθηνῶν-Πειραιῶς καὶ των τροχιοδρομῶν
- Ε) να κλεισθῶσι τα εν τη Πλατεία Ομοιοίας καφωδεία
- Στ) να επιταθῶσι τα της καθαριότητος μέτρα συντελούντα εις τούτο των διαφόρων αρμοδίων αρχῶν, ιδίως των στρατιωτικῶν ιδίως ἵππων καὶ ἄλλων μέσων πρὸς συλλογὴν καὶ μετακομιδὴν των ἀκαθάρτων της πόλεως
- Z) να ενισχυθῶσι τα λαϊκὰ φαρμακεία δια της παροχῆς φαρμάκων ὑπὸ του κράτους
- Η) να παραγγελθῶσι οἱ φαρμακοποιοὶ να παρέχῶσι εις τον πελάτην ἀντίγραφον της εκτελεσθεῖσης συνταγῆς, ἐφ' ης να αναγράφεται το ληφθὲν τίμημα
- Θ) να ληφθῆι ἀμεσος πρόνοια περὶ ἀραιώσεως των εν μεγάλῳ συνωστισμῳ συγκατοικούντων οἰκοκομιστῶν καὶ στιλβωτῶν υποδημάτων.

συνέχεια στη σελίδα 8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	
Ο Πατήρ (να βάλει το χέρι του), ο ιός και το πνεύμα των ημερών του Δημήτρη Α. Τάγκα	1 & 9
Κοινωνικά.....	2
Έχω να λάβω γράμμα σου	2
Αλκιβιάδης Καρβούνης, ένας άνθρωπος που πονούσε το σινάφι του Λάμπρου Αλκ. Καρβούνη ...	3
Εις μνήμην Ευαγγελίας Ι. Βαγγελή του Γιώργου Κ. Καπρινιώτη	4
ΒΙΩΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΗ: Καλοκαιρινή μπόρα της Ελένης Π. Ράπη.....	5
Η στράτα του Γιώργου Κ. Τσουμάνη.....	6 & 7
Μια μέρα στη Ριζάρειο Σχολή του Γιάννη Καρβούνη- Παπαρούνα.....	7
Νέα Συλλόγων Σαρακατσαναίων	6, 8, 11
Οι καιροί αλλάζουν του Γιάννη Καπρινιώτη.....	8
Πνευματική διαύγεια ως αντίδοτο της κρίσης του Δημήτρη Κ. Μπάκα	10
Κινηματογράφηση ζωής Σαρακατσαναίων του Ηλία Θ. Κάλλη	11
ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΑ: Τα όπα, τα ακ και τα βαχ της γλώσσας μας του Θ. Γ. Γόγολου.....	12

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

ΓΑΜΟΙ

- Ο Γιάννης Λίγγας το γένος Ντέτσικα και η Σοφία Λόν παντρεύτηκαν στις 27/10/2019
- Η Βασιλική Μιχ. Γόγολου και ο Μιχάλης Μανταράκης παντρεύτηκαν στην Αθήνα στις 21/2/2020

ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ

- Ο Αντώνης Μαραμπότης του Άγγελου και της Μυρτώς Βαγγελή και η Μαριάννα Ευαγγελοπούλου απέκτησαν αγόρι στις 21/1/2020
- Ο Αποστόλης Λάμπρου Τάγκας και η Βάσω Κροκίδη απέκτησαν αγόρι στις 8/1/2020 στα Γιάννενα.
- Η Αλεξάνδρα Θεοδ. Μακρή και ο Αποστόλης Μπαλτζώης από Άνω Ραβένια απέκτησαν κορίτσι στις 19/2/2020.
- Ο Θανάσης Ελ. Τσουμάνης και η Ιουλίτσα Νόνα από Σκαμνέλι απέκτησαν αγόρι
- Ο Περικλής Ι. Μυριούνης από το Δελβινάκι και η Αικατερίνη Δασκάλου απέκτησαν κορίτσι στις 27/12/2019 στα Γιάννενα
- Ο Αλέξανδρος Χρ. Βαγγελής και η Βασιλική Αργυρίου από το Κορωπί απέκτησαν κορίτσι στις 20/10/19
- Η Άννα-Μαρία Χρ. Βαγγελή και ο Κώστας Γούλας από το Κορωπί απέκτησαν αγόρι στις 5/11/19
- Η Χριστίνα Γ. Πάσκου και ο Γιώργος Γαλανόπουλος απέκτησαν αγόρι στις 25/11/2019 στην Ηγουμενίτσα
- Ο Κώστας Β. Αλέξης και η Αφροδίτη Δοσοπούλου από το Βόλο, απέκτησαν κορίτσι στις 6/2/2020
- Ο Αγγελος Κατρός του Κωνσταντίνου και η Σοφία Βασιλείου απέκτησαν κορίτσι στις 15/10/2019.
- Ο Κώστας Νικ. Κατρός και η Αναστασία Δήμα απέκτησαν αγόρι στις 27/3/2020 στα Γιάννενα
- Η Βασιλική Μιχ. Γόγολου και ο Μιχάλης Μανταράκης απέκτησαν κορίτσι στην Αθήνα στις 7/3/2020.

ΒΑΦΤΙΣΕΙΣ

- Ο Λευτέρης Γόγολος και η Αναστασία Πεζοδρόμου βάφτισαν την κόρη τους Ιωάννα
- Η Αθανασία Εξάρκου του Ζήκου και της Σταυρούλας Γ. Γρίβα και ο Σπύρος Μουρελάτος βάφτισαν στην κόρη τους Δέσποινα στις 23/2/2020

ΘΑΝΑΤΟΙ

- Ζώη Ουρανία του Παναγιώτη και της Ελένης Γ. Τάγκα, 48 ετών, στη Χαλκίδα, στις 3/3/2020
- Καψάλη Χαρά του Γεωργίου, 51 ετών, από το Καλπάκι Πωγωνίου, στις 11/2/2020
- Φώτης Περ. Δελμηήτρος, ετών 62, από Άνω Ραβένια, στις 13/2/2020
- Ευαγγελία σύζυγος Ιωαν. Βαγγελή, το γένος Ν. Σούρλα, ετών 73, στο Τσεπέλοβο στις 14/2/2020
- Ελένη συζ. Κ. Φερεντίνου, το γένος Κ. Βαγγελή, από Ασπροκλήσι, 66 ετών, στις 3/1/2020.
- Αλκιβιάδης Λ. Καρβούνης, από το Σκαμνέλι, 82 ετών, στις 25/1/2020
- Ελευθερία κα Πελοπίδα Τσουμάνη το γένος Ηλ. Βαγγε-

λή, 104 ετών, στις 7/1/2020 στην Κέρκυρα.

- Σοφία κα Πολύδωρα (Πούλιου) Φερεντίνου, το γένος Γ.Θ. Γόγολου, από το Ασπροκλήσι Φιλιατών, 102 ετών, στις 5/1/2020
- Ευδοξία χήρα Δ. Ζήγου, το γένος Κ. Λουτσάρη 85, ετών, στις 14/3/20 Ν. Σελεύκεια Θεσπρωτίας
- Φωτεινή κα Σπ. Βαγγελή το γένος Παύλου Τσουμάνη (Λαλά), 82 ετών, στις 5/01/2020 στο Κορωπί
- Σοφία Ν. Κατσαβριά, 86 ετών, από Καρβουνάρι, στις 29/2/2020
- Ιππολύτη Επ. Καραγιάννη, γένος Δ. Αχνούλα, 91 ετών, στις 3/1/2220 στους Νεγράδες Ιωαννίνων
- Αρβανίτης Ι. Γεώργιος, 81 ετών, στις 20/1/20, στο Καλπάκι
- Κλεοπάτρα συζ. Μιχ. Χασκή το γένος Περ. Μπαλατσού, 86 ετών από Καλπάκι, στις 1/2/2020
- Ευάγγελος Χριστόδ. Κονάκης, από Καλπάκι, 93 ετών, στις 4/2/2020
- Μακρής Ελευθέριος του Ιωάννη, 76 ετών, από Καλπάκι, στις 6/3/2020
- Παρασκευή συζ. Μιχ. Μυριούνη το γένος Ν. Καραγιάννη, από Αρχάγγελο Πρεβέζης, 92 ετών, στις 20/1/2020
- Ευθαλία (Θάλεια) κα Αρ. Γ. Τάγκα, το γένος Αλ. Φερεντίνου, από την Πέρδικα Θεσπρωτίας, 89 ετών, στις 23/2/2020
- Αλεξάνδρα συζ. Σωκράτη Φερεντίνου, από το Ασπροκλήσι, 83 ετών, στις 8/2/2020
- Χρήστος Θ. Γόγολος, από Ηγουμενίτσα, 76 ετών, στις 28/1/2020
- Αρβανίτης Αναστ. Λάμπρος, 94 ετών, από Θεσπρωτικό, την 1/1/2020
- Ευαγγελία κα Μάνθου Κατρή, το γένος Λεων. Βαγγελή, ετών 89, από Μαζαρακιά στις 28/3/2020
- Ερμιόνη Σωτ. Χασκή το γένος Κ. Κατρή, από Μαζαρακιά, ετών 87, στις 13/02/2020
- Ουρανία κα Περ. Τάγκα το γένος Ηλ. Κάκου, από Παλαιόκαστρο, ετών 96, στις 16/01/2020
- Τσουμάνης Κων/νος του Χριστόδουλου, 83 ετών, από Σύβοτα Θεσπρωτίας στις 31/3/2020

Απώλεια για το Μικρό Δέρειο

«Ερήμωσε» το Μικρό Δέρειο Σουφλίου Έβρου (κοντά στα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα) από την απώλεια ενός γνήσιου παλαιού Σαρακατσάνου, του Παναγιώτη Κ. Γιαρίμη. Πάντα ανοιχτόκαρδος, μόνο να προσφέρει και να δίνει ήξερε. Να βοηθάει τους συγχωριανούς του, τους πάντες. Θα μας λείψεις με την απώλειά σου. Θα μας λείψει η φλογέρα και το κλαρίνο που μας έπαιζες στις γιορτές. Να είναι ελαφρύ το χόμα του Μικρού Δερείου που σε σκεπάζει. Καλό Παράδεισο, πάντα θα σε θυμάμαι. Ο ανηψιός σου Ζήσης Τάτσος

Εισαγωγικές εξετάσεις ΑΕΙ-ΤΕΙ

Συνεχίζουμε και στο φύλλο αυτό τη δημοσίευση ονομάτων παιδιών που εισήλθαν φέτος σε ΑΕΙ-ΤΕΙ. Τα παιδιά αυτά μπορούσαμε να συγκεντρώσουμε κυρίως από πληροφορίες συγγενών τους.

- Κλεοπάτρα Νικ. Κάτσηνου, Παιδαγωγικό Ειδικής Αγωγής, Βόλος
- Αποστόλης Κων. Μάστορας, Παιδαγωγικό Παν. Ιωαννίνων
- Έλενα Γκίνη του Χρήστου και της Κων/νας Γόγολου, Μπχ. Πληρ/ρικής & Υπολ/γιστών, Παν. Δυτ. Αττικής
- Βασιλική Βασ. Τάγκα, Χημικό Παν. Θεσσαλονίκης
- Δέσποινα Τσελίδη του Τηλέμαχου και της Άννας Καψάλη, ΤΕΦΑΑ Θεσσαλονίκης (από παραδρομή γράφηκε στο προηγούμενο φύλλο Φιλοσοφική)
- Κουμπί Αθανασία του Παντελή, Κοινωνιολογίας, Πανεπιστημίου Αθηνών

Μπάριμα Θανάση Πετρόγιαννε, Καλό ταξίδι

Στις 12 Μαρτίου οι Σαρακατσαίοι της Αττικής έχασαν το μπάριμα Θανάση τον Πετρόγιαννο, έναν γνήσιο Σαρακατσάνο, από τους τελευταίους που έζησαν τη νομαδική ζωή, τόσο κοντά στην Αθήνα αλλά και τόσο μακριά από αυτήν. Όταν έκανε νομαδική ζωή ανέβαινε το καλοκάρι με τα κοπάδια του στην Πάρνηθα, και είχαν τα κοπάδια τους στη θέση Ντράσιζα με άλλους Πετρογιανναίους, Μαυρομπραίους κ.λπ.. Τον χειμώνα κατέβαιναν για χειμαδιά στον Ασπρόπυργο, όπου και εγκαταστάθηκαν μετά το τέλος της νομαδικής ζωής. Η ψυχή του όμως ήταν στην Πάρνηθα, την οποία γνώριζε τόσο καλά όσο λίγοι, ήξερε με το όνομά τους τις κορυφές, τις βρύσες και τα λαγκάδια της. Ποτέ δεν ενσωματώθηκε στην αστική ζωή, αυτή του κάμπου, αλλά ζούσε για το βουνό. Για να θυμάται κάτι από την όμορφη ζωή του βουνού, για να περνάει την ώρα του, μέχρι τα 90 που έφυγε από τη ζωή, σκάλιζε φτιάχνοντας παραδοσιακές κλίτσες και άλλα ξυλόγλυπτα.

Μπάριμα Θανάση, θα σε θυμόμαστε. Θα μας λείψεις

Εκ μέρους τους Σαρακατσαναίων της Αττικής
που σε γνώρισαν
Χρήστος Γούλας

Για το... καρδάρι συνδρομές - ενισχύσεις

Ευχαριστούμε από καρδιάς όσους μας στηρίζουν οικονομικά, δίνοντας ό,τ δικιούτι ο καθένας, για το καρδάρι για να συνεχίσουμε.

Παράκληση όσοι καταθέτετε χρήματα χωρίς να γράψετε τα στοιχεία σας ή κάνετε μεταφορά μέσω Mobile ενημερώστε μας τηλεφωνικά ή με μείλ για τη συνδρομή σας

Στα μέλη

- Ψαρογιώργος Κ. Αντώνιος Πεντέλη, 30
- Γόγολος Αλ. Ελευθέριος Κατρός, 20
- Κατρός Κ. Λάμπρος, Ηγ/νίτσα, 20
- Κολοβός Γιώργος, Θεσ/νίκη, 20
- Ρούσσας Χρήστος, Τρίκαλα, 20
- Διαμάντης Παναγιώτης, Βριλήσσια, 20
- Διαμάντη-Καρβούνη Ελένη, Ν. Ιωνία, 20
- Σκανδάλης Νίκος, Αθήνα, 10
- Κώτσος Χριστόδουλος, Καλπάκι, 20
- Κάτσηνος Γιώργος, Λυκόβρυση, 30
- Γιαννακός Γ. Κώστας, Αθήνα, 20
- Γιαννακός Αθ. Γιάννης, Αθήνα, 20
- Γιαννακού- Μπούγια Κασσιανή, Αθήνα, 20
- Αρβανίτη-Βαγγελή Σωτηρία, Αθήνα 30
- Ακριβάκης Αλέκος, Θήβα, 50
- Γόγολος Ηρ. Σπύρος, Πετρούπολη, 20
- Καραγιάννης Σωκράτης, Αθήνα, 20
- Καπρινιώτης Βασίλης, Αθήνα, 20
- Τσάτσος Ζήσης, Ν. Ηράκλειο, 20
- Γιαρίμη-Μακρινού Χρυσούλα,

Περίσταση Κατερίνης, 25

- Τάγκας Γεωρ. Δημ. Ιωάννινα, 20
- Κοντοδήμος Σπυρ. Νίκος Ιωάννινα, 20

ΕΘΝΙΚΗ Τ.Ε.

- Γρηγορίου Κασσιανή, 20
- Καραγιάννης Νικόλαος, Φιλιππιάδα, 30
- Μάστορας Αριστοτέλης, Ιωάννινα, 20
- Βαγγελή-Καρακίτσου Δροσούλα, Αθήνα, 30
- Βαγγελή-Μαραμπότη Μυρτώ, Αθήνα, 30
- Σαλμάς Νικόλαος, 20
- Κήττας Αθανάσιος, Σαμψούντα, 20
- Πιστιόλης Γεώργιος, Μπάφρα Ιωαννίνων, 20
- Σπανός Σπύρος Ν. Μάκρη, 20
- Τσουμάνης Μιχαήλ Τηλ., Θεσ/νίκη, 50
- Κάκος Ιωάννης, Ρόδος, 20
- Κάψαλης Χρ. Θεόδωρος Ιωάννινα, 20
- Γκαμπράνη-Σταύρου Ελένη, 25
- Σαλμάς Περικλής, 40
- Σαλμάς Ευάγγελος, Πρέβεζα, 10

- Καραμπάς Βασίλειος, Ιωάννινα, 20
- Κουμπής Μιχάλης, Πυλαία, 30
- Γόγολος Λ. Ευριπίδης, Πέραμα, 20
- Άγνωστος, 15
- Τσώπος Πέτρος, Αμφιλοχία, 20
- Κωτούλας Γιώργος, Ελάτη Τρικάλων, 20
- Κουμπής Γιώργος, 30
- Δελμηήτρος Ευάγγ. Ελένη, Ιωάννινα, 30
- Παπιγκιώτης Ευάγγελος, Ιωάννινα, 20

Eurobank

- Παπιγκιώτη Επ. Ειρήνη, Αθήνα, 20
- Νάκας Κ. Βασίλης, Αθήνα, 20
- Παπιγκιώτης Κ. Ανδρέας, Ιωάννινα, 20
- Τσουμάνης Νικ. Μιχαήλ, 50
- Κωτούλας Γεώργιος, Πύλη Τρικάλων, 20
- Κάτσηνου- Μουταφτσίδου Αλεξάνδρα, Θεσ/νίκη, 20
- Κάτσηνος Λάμπρος, Παλαιόκαστρο, 20
- Κώτσος Κων/νος, Μαρούσι, 20
- Γούλας Βασίλειος, Άμπελοι Νιγρίτας 20

σαρακατσάνικα
Τα **Χαιρετήματα**

Τριμηνιαία Εφημερίδα της Αδελφότητας των εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου
Ζήνωνος 30, 3ος όροφος, Τ.Κ. 10437
τηλ.: 210 5240777, φαξ: 210 5240109
xairetimata@gmail.com www.sarakatsanoi.org
ΑΦΜ 090174764, ΔΟΥ Α' ΑΘΗΝΑΣ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ: 6242

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ο πρόεδρος της Αδελφότητας Δημήτρης Λ. Τάγκας, 6945150848

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ
Αναστάσιος Μιχ. Τσουμάνης, 6977774350
Δημήτρης Κάτσηνος 6937426581
Βασίλης Περ. Καπρινιώτης, 6977220489
Πάυλος Δ. Κατρός 6946903637
(Κοινωνικά Θεσπρωτίας-Οικονομική Επιμέλεια),
Στράτος Θ. Γούλας, 6972027826, Κοινωνικά Ν. Ιωαννίνων
Λάμπρος Ναπ. Βαγγελής,
Κοινωνικά Ν. Πρεβέζης-Αρχειό εφημερίδας
Γεωργία Λ. Γιαννακού, Αρχειό συνδρομητών-
Ηλεκτρονική διακίνηση
Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν
απόψεις των συντακτών τους

Συνδρομές - ενισχύσεις:
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ: 130/960391-39
IBAN: GR7701101300000013096039139
στα ονόματα: Κάτσηνος Δημήτριος-Πάυλος Κατρός
EUROBANK-ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ:
0026 0630 0901060 80012
Αδελφότητα Εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου
IBAN GR 230260 63000000 901060 80012
Μη ξεχνάτε όταν καταθέτετε χρήματα να γράφετε
το ονοματεπώνυμό σας.

Υπεύθυνος Παραγωγής: Απίρος hora, Πρεβέζης 93, Αθήνα,
τηλ: 210 5154920, apiroshora@yahoo.gr

Αλκιβιάδης Καρβούνης, ένας άνθρωπος που πονούσε το σινάφι

Εφυγε στις 25 Ιανουαρίου 2020 από τη ζωή ο Αλκιβιάδης Καρβούνης, ιδρυτικό μέλος της Αδελφότητας και παρών σε όλες τις δραστηριότητες και εκδηλώσεις της, από την ίδρυσή της μέχρι τώρα.

Ξεχωριστή η παρουσία του και παραδειγματική η αγάπη του για την Αδελφότητα και το σινάφι. Μέλος στο πρώτο ΔΣ της Αδελφότητας και με ενεργή συμμετοχή σε όλες τις υποχρεώσεις της, ακόμα και σε εκείνες που απαιτούσαν διάθεση χρόνου, χρήματος και εργασίας. Αυτό που λέμε «πονούσε και νοιαζόταν» για την Αδελφότητα και το σινάφι. Ακόμα και τα τελευταία χρόνια που λόγω προβλημάτων υγείας δεν μπορούσε να προσφέρει όσα ήθελε, εκδήλωνε με ποικίλους τρόπους το ενδιαφέρον και την αγάπη του.

Του ευχόμαστε Καλό Παράδεισο, και δημοσιεύουμε στο φύλλο αυτό ένα κείμενο του γιού του Λάμπρου, που το προσυπογράφουμε ανεπιφύλακτα.

Το τελευταίο αντίο στον Αλκιβιάδη Καρβούνη

Κυριακή πρωί στις 26 του Γενάρη ξύπνησαν από τον χειμερινό ύπνο τα πεύκα και τα έλατα στην Τσιούκα, στην Κούιστα και στο Γκουργκούλιο. Παράξενο ξύπνημα σαν καλοκαίρι. Πάνω στα βουνά ανεβαίνουν Σαρακατσαναίοι. Τι δουλειά έχουν όλοι αυτοί χειμωνιάτικα εδώ απάνω στα βουνά; Τέτοιοι καιροί αυτοί έπρεπε να είναι στους κάμπους. Αν και τα τελευταία χρόνια δεν τους βλέπουν με τα κοπάδια τους να ανεβαίνουν. Όχι, αυτή είναι μια παλιά ξεχασμένη συνήθεια. Ούτε με αλόγα και μουλάρια φορτωμένα τους βλέπουν να ανεβαίνουν. Τώρα τους βλέπουν να ανεβαίνουν με τις κούρσες τους. Χωρίς κοπάδια, χωρίς κουδούνια, αλλά με μεράκι για να θυμηθούν τα παλιά. Μαζεύονται στο Γυφτόκαμπο και θυμούνται. Θυμούνται και χαίρονται. Όλα αυτά όμως τον Αύγουστο. Στη μέση του καλοκαιριού.

Σήμερα όμως στις 26 του Γενάρη, στη μέση του Χειμώνα τι γυρεύουν όλοι αυτοί εδώ απάνω στα βουνά;

«Κάποιον χαιρετούν», ψιθύρισαν τα πεύκα, «Κάποιον στέλνουν σε ταξίδι μακρινό» ψιθύρισαν και τα έλατα.

«Ναι, αλλά ποιον;» αναρωτήθηκαν τα πουλιά που παραξενεύτηκαν και αυτά από την παράξενη σύναξη Σαρακατσαναίων στα βουνά στις 26 του Γενάρη στη μέση του χειμώνα.

«Εμείς τον ξέραμε», είπαν με νοσταλγία οι ράχες. «Και εμείς τον γνωρίζαμε» είπαν παραπονεμένα τα ρέματα και τα ρυάκια.

«Είναι ο Άλκης, ο Αλκιβιάδης, ο γιος του Λάμπρου του τσέλιγκα, ένας Σαρακατσάνος από το Σκαμνέλι. Εδώ πάνω περπατούσε πριν 50 και παραπάνω χρόνια κάθε καλοκαίρι με το κοπάδι του. Αλλά ύστερα μας άφησε και έφυγε για χώρα μακρινή, για την Γερμανία. Ποτέ δεν μας ξέχασε όμως. Κάθε χρόνο ερχόταν εδώ και μας χαιρετούσε... και μας μιλούσε... και μας τραγουδούσε. Έφερε μαζί του και μια Κρητικοπούλα. Τι Κρητικοπούλα δηλαδή... Ό'κια μας έγινε κι αυτή. Πιο θ'κια μας κι απ' τς θ'κές μας. Ύστερα έφερε και ένα παιδί, αργότερα και άλλο ένα. Και ύστερα μάθαμε πως γύρισε από τη Γερμανία και χαρήκαμε. Αλλά κρίμα δεν ήρθε εδώ σιμά μας. Τον κέρδισε μια άλλη πόλη, πλανεύτρα, η Αθήνα.

Άφησε το κοπάδι και πήγε στη Γερμανία, ύστερα γύρισε από τη Γερμανία και έμαθε να οδηγεί μια κούρσα. Ταξί την είπαν. Και τότε αντί να σαλαγάει πρόβατα, άρχισε να γκιζιράει στην Αθήνα με αυτό το ταξί.

Και πάλι όμως δεν μας ξέχασε. Κάθε χρόνο ερχόταν και μια και δυο και τρεις φορές. Και έφερνε μαζί του και την γυναίκα του και τα παιδιά του. Εδώ τους έμαθε πώς έζησε και τους έκανε να αγαπήσουν τον τόπο τούτο. Και ας μην γεννήθηκαν εδώ. Και ας μην γνώρισαν τίποτα από τη ζωή εδώ ψηλά. Όλα τους τα έμαθε, με κάθε λεπτομέρεια. Για τα βουνά, για τα πρόβατα, για τις στρούγκες, για το άρμεγμα, για την τόσο κοπιαστική αλλά και ανέμελη συνάμα ζωή. Σαρακατσάνος εκείνος, Σαρακατσαναίοι και τα παιδιά του. Κι ας μην ήταν Σαρακατσάνα η μητέρα τους. Είπαμε εκείνη ήταν πιο θ'κια μας κι απ' τς θ'κίες μας.

Χαιρόταν πολύ ο Άλκης γιατί αγαπούσε πολύ αυτόν τον τόπο και έβλεπε πως και τα παιδιά του τον αγαπούσαν τον τόπο τούτο πολύ.

Γ' αυτό μαζεύτηκαν σήμερα οι Σαρακατσαναίοι στα βουνά. Για να πουν το τελευταίο αντίο στον Άλκη, τον Σαρακατσάνο, τον δικό μας Άλκη, τον βοσκό από το Σκαμνέλι. Το Σκαμνέλι που σκάνιασε γιατί το άφησε

και πήγε στη Γερμανία, και σκάνιασε πιο πολύ που όταν γύρισε από τη Γερμανία δεν ήρθε εδώ σιμά αλλά πήγε στην Αθήνα. Σκέφτηκε λοιπόν να τον κρατήσει εδώ για πάντα. Και άνοιξε την αγκαλιά της η γης του Σκαμνελίου, για να δεχτεί τον Άλκη για πάντα στην αγκαλιά της και να μην τον αφήσει να ξαναφύγει. Στη συνομωσία αυτή μπλέχτηκαν και τα βουνά, και τα χιόνια. Γιατί αν χιονίζει και ήταν κλειστές οι στράτες ίσως να μην τον έφερναν τον Άλκη εδώ τα παιδιά του, όχι γιατί δεν θα ήθελαν, αλλά γιατί δεν θα μπορούσαν να διαβούν μέσα από τα χιόνια στις 26 του Γενάρη στη μέση του Χειμώνα.

Έκαναν συμφωνία λοιπόν τα βουνά με τα χιόνια και δεν έπεσαν φέτος. Μπήκε και ο ήλιος στη συμφωνία και έδωσε τα σύγνεφα για να μπορούν να ανέβουν οι Σαρακατσαναίοι στα βουνά στις 26 του Γενάρη στη

«Ο Άλκης Καρβούνης σε εκδήλωση της Αδελφότητας στην Πεντέλη που βιντεοσκοπήθηκε από την ΕΡΤ. 1992»

μέση του χειμώνα, για να φέρουν τον Άλκη εδώ και να τον δεχτούμε εμείς τα βουνά στην αγκαλιά μας για πάντα.

Γιατί είναι ο θ'κος μας ο Άλκης»

Αυτά έλεγαν οι ράχες και τα ρυάκια γύρω από το Σκαμνέλι στις 26 του Γενάρη στη μέση του χειμώνα.....

Λάμπρος Αλκ. Καρβούνης
Δάσκαλος
Εγγονός τσέλιγκα
Γιος βοσκού
Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Κρήτης

Παρουσίαση του 1ου τόμου του Βιβλίου της Συλλογής Παραμυθιών στην Σαρακατσάνικη Λαλιά.

Σε μια όμορφη εκδήλωση, που διοργάνωσε ο Σύλλογος Σαρακατσαναίων Ν. Πιερίας «Ο ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ» την Κυριακή 16 Φεβρουαρίου στις 17:30 μ.μ στο συνεδριακό κέντρο του Δήμου Κατερίνης, έγινε η παρουσίαση της συλλογής Παραμυθιών στη Σαρακατσάνικη λαλιά με τίτλο: «ΝΙΑ ΒΟΥΛΑ ΚΙ ΕΝΑΝ ΚΙΡΟ» σε συνεργασία με την Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Σαρακατσαναίων .

Στο χαιρετισμό του ο πρόεδρος του Συλλόγου Σαρακατσαναίων Πιερίας Γρηγόρης Λέφας, τόνισε ότι:

«...Ευελπιστούμε με τα Παραδοσιακά Σαρακατσάνικα παραμύθια να δώσουμε την ευκαιρία στη νέα γενιά να γαλουχηθεί μέσα απ' τις αφηγήσεις των παππούδων της και να ταξιδέψει στα μονοπάτια της ψυχής των παλιών Σαρακατσαναίων. ...»

Ο πρόεδρος της Π.Ο.Σ.Σ Γιώργιος Μουτσιάνας, τόνισε ότι «...τα παραμύθια μας είναι μια έγκυρη παιδαγωγική μέθοδος για τα παιδιά μας διότι λειτουργούν ως πει-

στήρια για όσες αναφορές γίνονται στο παρελθόν είτε γραπτά είτε προφορικά, ώστε να μην είναι κενός λόγος

η τακτική και δικαιολογημένη επίκληση της πλούσιας και ανεκτίμητης παράδοσής μας...».

Κατά την εκδήλωση παρουσίασαν το βιβλίο. Ο Καθηγητής και πρώην Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Γιώργιος Καψάλης, ο οποίος είναι και επικεφαλής της επιστημονικής επιτροπής της Π.Ο.Σ.Σ μίλησε για την προσφορά των παραμυθιών και τόνισε ότι αποτελούν ένα εργαλείο επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων μιας κοινωνίας και ότι ο ρόλος τους είναι πολύ σπουδαίος, καθώς και τα μηνύματα τα οποία περνάνε στα παιδιά.

Η Μιχελάκη Δέσποινα, εκπαιδευτικός και υπεύθυνη του γραφείου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης της Δ.Δ.Ε Δυτ. Θεσ/νίκης μίλησε για την προσφορά των παραμυθιών και τα μηνύματα τους στα μικρά παιδιά.

Αμέσως μετά την παρουσίαση της συλλογής των παραμυθιών η θεατρική ομάδα με την συνοδεία της χορωδίας των ενηλίκων του συλλόγου παρουσίασε την δραματοποίηση ενός παραμυθιού.

Οι Βελλαΐτες τίμησαν τον Γιώργο Καψάλη

Η Ένωση Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς Ιωαννίνων και ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς διοργάνωσαν εκδήλωση προς τιμήν του Καθηγητή, πρώην Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Γεωργίου Δ. Καψάλη για την προσφορά του στα γράμματα και τον πολιτισμό της Ηπείρου. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 25 Νοεμβρίου 2019 και ώρα 19.00 στην «Αίθουσα Αρχιεπισκόπου Σπυριδώνος Βλάχου» στην πρώην Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία.

Χαίρτησαν ο Πρόεδρος της Ένωσης Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς Ιωαννίνων Δημήτρης Φλώρος και ο Πρόεδρος του Πανελληνίου Συνδέσμου Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς Κλέανδρος Παπαδόπουλος.

Μίλησαν ο Ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Χαράλαμπος Κωνσταντίνου και ο Γ.Γ. της Ένωσης Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς Ιωαννίνων εκπαιδευτικός και συγγραφέας Στέφανος Κωλέττας με θέμα: «Το λογοτεχνικό έργο του τιμώμενου και η Ήπειρος». Ακολούθησε μουσικό πρόγραμμα από τη χορωδία του Παιδαγωγικού τμήματος Δ.Ε. σε μελοποιημένα ποιήματα του Γεωργίου Δ. Καψάλη.

Το Σαρακατσάνικο κονάκι στην Μασσαλία

Το Σαρακατσάνικο κονάκι, που το 2013 έστησε στο Μουσείο Ευρωπαϊκού και Μεσογειακού Πολιτισμού στη Μασσαλία η Αδελφότητα επρόκειτο να διαλυθεί το τέλος Μαρτίου. Ύστερα από συνεχείς αναβολές και ανανεώσεις του Συμβολαίου, λόγω του ενδιαφέροντος που προκαλούσε στους επισκέπτες το κονάκι με τον σαρακατσάνικο εξοπλισμό του (όλα μας τα σέα), το Μουσείο αποφάσισε να το διαλύσει και μας ενημέρωσε με επιστολή του στις αρχές Ιανουαρίου. Με νεότερη επιστολή του όμως το Μουσείο μας ενημέρωσε ότι λόγω του κορωνοϊού ανέβαλε την αλλαγή της θεματολογίας του Μουσείου «το Πανόραμα της Μεσογείου», στην οποία ήταν ενταγμένο και το κονάκι. Έτσι, δεν γνωρίζουμε μέχρι πότε, το κονάκι μας θα παραμείνει όρθιο στο Μουσείο, με τον σταυρό και τη σπαραγγιά στην κορυφή και τον φλάμπουρα στην πόρτα να διαδίδει τον πολιτισμό μας, όταν ξανανοίξει το Μουσείο.

Εις μνήμην Ευαγγελίας Ι. Βαγγελιώ

«Έφυγε» απροσδόκτα, στις 14/2/ 2020, σε ηλικία 73 ετών, η Βαγγελιώ, σύζυγος Ιωάννη Βαγγελή, το γένος Ν. Σούρλα.

του Γιώργου Κ. Καπρινιώτη Ήταν μια σαρακατσάνα γυναίκα, που έζησε τη νομαδική ζωή και γαλουχήθηκε στις σαρακατσάνικες αρχές και αξίες. Τη γνώρισα πριν από πολλά χρόνια, αφού έμενε με την οικογένειά της στο Τσεπέλοβο, όπου πηγαίνω με κάθε ευκαιρία. Άλλωστε, δίπλα της κατοικεί η συννυφάδα της και πρώτη μου ξαδέρφη, Γεωργία Βαγγελή. Επιπλέον, στο σπίτι που μένουν τώρα οι Βαγγελαίοι έμεινα ως μαθητής του Γυμνασίου Τσεπελόβου τρία χρόνια και κάτι.

Η Βαγγελιώ είχε τη στόφα της παλιάς σαρακατσάνας γυναίκας. Σοβαρή, μετρημένη, σεμνή, καλοσυνάτη, ευαίσθητη, με λαγαρή ματιά, άριστη σύζυγος και μάνα. Με τη σωστή ανατροφή και διαπαιδαγώγηση συνετέλεσε, ώστε τα τέσσερα παιδιά της να αναδειχτούν σε άξια και ικανά μέλη της κοινωνίας. Ξεχειλίζει από καλοσύνη, πάντα με το χαμόγελο στα χείλη, πάντα με τον καλό λόγο και με διάθεση να εξυπηρετήσει, σε ό,τι ήταν δυνατό, τον επισκέπτη ή τον συνομιλητή της. Ποτέ δεν σου έκρυβε τον εαυτό της, γιατί σ' αυτήν ήταν άγνωστη κάθε απόκρυψη ή προσποιητή διάθεση και συμπεριφορά. Μ' ένα λόγο, ήταν αντιπροσωπευτικός, γνήσιος και αυθεντικός τύπος της Σαρακατσάνας.

Το καλοκαίρι του 2018, Ιούλιο μήνα, είχα την ευκαιρία και την τύχη να βρεθώ στο σπίτι των Βαγγελαίων, στο Τσεπέλοβο, και να ηχογραφήσω παλιές βιωματικές

Ξεκίνημα για τα χειμαδιά με χιόνι¹

Η οικογένεια των δύο αδερφών Σούρλα, εκείνη τη χρονιά (1956), άργησε πολύ, για να ξεκινήσει προς τα χειμαδιά. Είχαν ξεκαλοκαιριάσει στα βουνά του Ελατοχωριού (Ανατολικό Ζαγόρι). Στις δεκατέσσερις (14) Νοεμβρίου έκαναν το πρώτο κονάκι (στάση) στην Κρυόβρυση (Γκοβριτσά), χωριό που βρίσκεται, σχετικά κοντά, στο βουνό Δρίσκο. Μάλιστα, το βράδυ συνέπεσε με τις αποκρίες, εν όψει των Χριστουγέννων. Έτσι, απόκρεψαν με τα φαγητά που είχαν και έπεσαν για ύπνο. Ο αρχηγός της οικογένειας σκώθηκε κατά τις δύο η ώρα τη νύχτα και διαπίστωσε, χωρίς να το περιμένει, ότι έξω είχε καλυφτεί η περιοχή με χιόνι και που, όσο περνούσε η ώρα, έπεφτε όλο και πιο πυκνό. Έπεσε ξανά να κοιμηθεί με την ελπίδα ότι μέχρι το ξημέρωμα θα σταματήσει η χιονόπτωση και θα καθαρίσει το τοπίο.

Όμως, το πρωί, όταν σκώθηκαν όλοι, μικροί μεγάλοι, είδαν με έκπληξη ότι το χιόνι είχε φτάσει, περίπου, στο ένα μέτρο ύψος και είχε καλύψει τα πάντα. Δρόμος δεν φαινόταν πουθενά. Πιο πέρα, είχε ξεφορτώσει άλλη οικογένεια Σαρακατσανών. Μάλιστα, από το βάρος του χιονιού η τέντα, που τους προστάτευε, είχε γύρει πλάγια. Όλοι βρίσκονταν σε απόγνωση και δεν ήξεραν πώς να αντιμετωπίσουν την κατάσταση. Το μόνο βέβαιο ήταν ότι έπρεπε να φύγουν και να προσπεράσουν, όσο γινόταν γρηγορότερα, το απέναντι βουνό.

Οι οικογένειες των Σουρλαίων είχαν και μικρά παιδιά. Πώς θα μπορούσαν να περπατήσουν μέσα σε τόσο χιόνι; Έτσι, σκέφτηκε ο αρχηγός της οικογένειας να τα οδηγήσει σ' έναν κουμπάρο του, που έμενε στο κοντινό χωριό, Κρυόβρυση. Μετά από αυτή την πρώτη ενέργεια, ο

αρχηγός επέστρεψε, έχοντας στον νου του πώς να καθοδηγήσει ανθρώπους και ζώα, ώστε να βαδίσουν με ασφάλεια πάνω σ' έναν δρόμο που δεν φαινόταν. Και να τι έπραξε. Προπορευόταν αυτός μαζί με τα αλογομούλαρα και πίσω ακολουθούσαν τα πρόβατα, το ένα πίσω από το άλλο, εφ' ενός ζυγού, όπως λένε και στον στρατό. Τον δρόμο άνοιγαν τα μουλάρια και ακολουθούσε όλο το κοπάδι. Έτσι σχηματίστηκε μια μεγάλη προβατοσειρά (προβατοαλυσίδα) εκατοντάδων μέτρων. Μ' αυτόν τον τρόπο και μ' αυτόν τον σχηματισμό έφτασαν στον Δρίσκο. Εκεί πια, βρέθηκαν σε δημόσιο δρόμο, όπου η Νομαρχία Ιωαννίνων είχε ήδη διαθέσει ένα γκρέιντερ και καθάριζε τον δρόμο από τα χιόνια.

Όμως, κατά τη διάρκεια του εκκιοτισμού και μέσα στο ανακάτεμα και στη συνύπαρξη εργατών, ανθρώπων και ζώων συνέβη κι ένα ατύχημα. Το γκρέιντερ παρέσυρε και σκότωσε το καλύτερο σκυλί των Σουρλαίων. Η εννιάχρονη σαρακατσανοπούλα, Βαγγελιώ, που συνόδευε κι αυτή τα πρόβατα, όταν είδε νεκρό τον καλύτερο φύλακα του κοπαδιού, έβαλε τα κλάματα. Ο θεός της, όμως, πέρασε σε λεκτική επίθεση. Θύμωσε πολύ για τον θάνατο του σκυλιού, που δεν άφηνε ποτέ λύκο να πλησιάζει το κοπάδι του, και μίλησε σκληρά στον οδηγό του γκρέιντερ.

-Αχ!, ωρέ τι μο' καμεις; Μου σκότωσες το καλύτερο σκ'λί. Πού να βρω εγώ άλλο τέτοιο;

Ο οδηγός του απάντησε ότι ήταν ένα ακούσιο ατύχημα.

-Τι να σου κάνω τώρα; Να σου δώσω λεφτά, για να πάρεις άλλο.

-Ωρέ, του σκ'λί μ' θέλου ιγώ, δε θέλου λιφτά.

τους ιστορίες. Στην παρέα συμμετείχαν, εκτός από τη Βαγγελιώ, ο σύζυγός της Ιωάννης Βαγγελής, ο αδερφός του, Φώτης και η ξαδέρφη μου, Γεωργία, σύζυγος του Φώτη. Όλοι κατέθεταν μνήμες από το παρελθόν και εγώ με μεγάλη ικανοποίηση τις ηχογραφούσα. Ανάμεσα σ' αυτές, έχουν ξεχωριστή θέση αυτές που μου διηγήθηκε η αξέχαστη Βαγγελιώ. Πρόκειται για βιώματά της, κατά την παιδική και νεανική της ηλικία, που αποτελούν, κατά τη γνώμη μου, πολύτιμες ψηφίδες από την περιπετειώδη ζωή των Σαρακατσανών. Τότε, αποκρυσταλλώθηκε ακόμη περισσότερο η αρχική μου διαπίστωση ότι η Βαγγελιώ, εκτός από ακέραιος άνθρωπος ήταν μια εξαιρετική αφηγήτρια, που διέθετε πλούσια αποθέματα μνήμης. Αν και είχαν περάσει πολλά χρόνια από την παιδική της ηλικία, δεν είχαν μειωθεί τα κοιτάσματα της μνήμης της, αλλά είχαν διατηρηθεί καθαρά και νωπά. Έτσι, ζωντάνευε τις παλιές περιπέτειές της με σαφήνεια, λεπτομέρειες και ακριβολογία, σαν να συνέβησαν χτες.

Αξιοσημείωτο θεωρώ και το γεγονός ότι πολύ εύστοχα συνέκρινε και διέκρινε τις διαφορές ανάμεσα στο παλιό και το καινούριο. Ως ελάχιστο φόρο τιμής στη μνήμη της δημοσιεύω την παρακάτω βιωματική ιστορία της, σύμφωνα με τα λεγόμενά της. Ειλικρινά με καταλύπησε η απώλεια της και αισθάνομαι άβολα, που λόγοι ανωτέρας βίας δεν μου επέτρεψαν να παραβρεθώ στην κηδεία της.

Δεν θα σε ξεχάσουμε ποτέ, αλψμόνητη Βαγγελιώ. Αιωνία σου η μνήμη.

Ζητούσε το αδύνατο, αλλά αυτό απλώς έδειχνε τη μεγάλη ζημιά που είχε πάθει. Ωστόσο, η πορεία συνεχίστηκε και το βράδυ έφτασαν στη μονή Ντουραχάνης². Εκεί γύρω, υπήρχε ένας χώρος περιφραγμένος με πέτρες (κ'λούρι, κουλούρι), όπου τους επετράπη να κλείσουν τα πρόβατα, για να περάσουν το βράδυ.

-Εγώ (η Βαγγελιώ) μι τ' θειά μ' μπήκαμαν μέσα στο μοναστήρι. Τ'ς άντρις δεν τ'ς έβαλαν μέσα. Τα χέρια μ' ήταν κοκαλιασμένα.

Το τι βίωσε εκείνο το βράδυ η αφηγήτρια έχει καταγραφεί πλήρως στη μνήμη της.

-Κι θ'μάμι, Γιώργου, είχαν μαγειρέψει πατάτις γιαχνί. Μας έδουκαν οι άνθρωποι (του μοναστηριού) κι έφαγαμαν.

Παρόλο που λύθηκαν τα προβλήματα της πείνας και της θέρμανσης, η μικρή Βαγγελιώ είχε ανάγκη να βγάλει τις βρεγμένες κάλτσες (τσουράπια). Όμως, κάλτσες και δέρμα είχαν γίνει ένα σώμα. Έτσι, όταν τις έβγαλε, αποκόπηκε μαζί κι ένα μέρος από το δέρμα του ποδιού της. Οι γυναίκες του μοναστηριού, όταν αντίκρισαν αυτό το θέαμα, έμειναν με το στόμα ανοικτό και ένωσαν αποστροφής. Αμέσως, ενημέρωσαν κι έναν ιερέα, ο οποίος πήγε και είδε ο ίδιος το κορίτσι. Εκείνος με νηφαλιότητα είπε:

-Αφήστε το κορίτσι. Έχω εγώ ένα φάρμακο. Θυμάται η παθούσα:

- Ήταν κάτι π' μύρ'ζι άρουμα, σαν λιβάνι.

Μ' αυτό το φάρμακο επέλειψαν τα πόδια της και στη συνέχεια τα τύλιξαν μ' ένα πανί. Πραγματικά, η Βαγγελιώ ανακουφίστηκε και ένωσε σαν να ψήθηκαν λίγο τα πόδια της. Την επόμενη μέρα, έγινε το ίδιο. Επιπλέον, ο ιερέας έδωσε στη σαρακατσανοπούλα ένα ζευγάρι μάλλινες κάλτσες κι σε αντικατάσταση των παλιών λαστικένιων παπουτσιών της έδωσε ένα ζευγάρι παπούτσια πέτσι-

να, που στο κάτω μέρος είχαν πρόκες.

-Όταν περπάταγες, άκουγες κραπ, κραπ, αναπολεί η Βαγγελιώ με ευγνωμοσύνη. Είχε μείνει βαθιά χαραγμένη στη μνήμη της η καλοσύνη, η φιλοξενία και η φιλανθρωπία του ιερέα της μονής Ντουραχάνης και με κάθε ειλικρίνεια μου είχε εξομολογηθεί ότι ένωθε άβολα και κατά κάποιο τρόπο το έφερε βάρος στη συνείδησή της, που, από τότε, δεν είχε μπορέσει να πάει μια φορά σ' αυτό το μοναστήρι και να προσκυνήσει. Ήταν, όμως, αποφασισμένη να το πράξει στο μέλλον, αλλά «άλλα μεν βουλαί ανθρώπων, άλλα δε Θεός κελεύει».

Αναφορικά, με τα άλλα μέλη των δύο οικογενειών Σούρλα, επέστρεψε ο πατέρας πίσω, για να φέρει και τα άλλα μέλη, γιαγιά και μικρά παιδιά, που είχαν απομείνει. Και την άλλη μέρα, φόρτωσαν για το επόμενο ημερήσιο και προγραμματισμένο δρομολόγιο, κάτω από αντίξοες συνθήκες. Το χιόνι είχε καλύψει ολόκληρο τον κάμπο των Ιωαννίνων και είχε φτάσει μέχρι την Κανέτα³. Ωστόσο, ήλπιζαν ότι, βαδίζοντας προς τα χαμηλά, θα καλύτερευε η κατάσταση.

Θα κλείσω αυτή την πολύ ενδιαφέρουσα περιπέτεια με το ακόλουθο σχόλιο - απορία της αφηγήτριας.

- Ωρέ, πιδί μ'! πώς έζγαν τότι ου κόσμου; Τώρα, λέμι μπν κρυσώει του πιδί, να 'χει γιρά παπούτσια, να του πάμι στου γιατρό, να τ' δώκουμι αντιβίουση, να του κάμουμι, να του φκιάσουμι.

Παραπομπές

1. Την ιστορία μου την αφηγήθηκε η Βαγγελιώ Ιωάν. Βαγγελή, το γένος Ν. Σούρλα.
2. Η ιερά Μονή της Παναγίας Ντουραχάνης βρίσκεται στις ανατολικές όχθεις της λίμνης Παμβώτιδας, στα ριζά του βουνού Μιτσικέλι, απέναντι από την πόλη των Ιωαννίνων.
3. Κανέτα: Περιοχή, που βρίσκεται στην παλιά εθνική οδό Ιωαννίνων -Άρτας και απέχει από τα Γιάννενα, περίπου, είκοσι (20) χιλιόμετρα.

Παναγιώτη μπράβο, ακόμα πιο γρήγορα...

Μέσα από τις στήλες της εφημερίδας μας θεωρούμε υποχρέωση να προβάλουμε ιδιαίτερες επιτυχίες Σαρακατσάνων σε όλους τους τομείς, κυρίως νέων ανθρώπων, με σκοπό να αποτελέσουν παράδειγμα για άλλους. Ο Παναγιώτης Ι. Αρβανίτης, από το Τσεπέλοβο Ζαγορίου, είναι αθλητής πρότυπο για τους μικρούς μαθητές που θέλουν να ακολουθήσουν τα βήματα του στον στίβο και όχι μόνο.

Είναι 22 ετών και σπουδάζει στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ενώ ασχολείται με τον στίβο 10 χρόνια κατακτώντας πολλά πανελλήνια μετάλλια και εκπροσωπώντας την εθνική ομάδα στίβου σε Βαλκανικά και

Ευρωπαϊκά πρωταθλήματα με αξιόλογες διακρίσεις. Αν και ο συνδυασμός μιας τέτοιας απαιτητικής σχολής και πρωταθλητισμού αυξάνει τον βαθμό δυσκολίας, το 2019 ήταν μια πολύ καλή αθλητική χρονιά για εκείνον και τον σύλλογο του τον Α.Γ.Σ.ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ. Με ατομικές επιδόσεις 10.69 στα 100μ και 21.56 στα 200μ κατέλαβε την 3η θέση στα 200μ στο πανελλήνιο πρωτάθλημα νέων κάτω των 23 ετών, την 1η θέση με την ομάδα του στα 4x100μ στο ίδιο πρωτάθλημα ενώ στην κατηγορία των ανδρών κατέλαβε την 3η θέση στα 100μ στο πανελλήνιο πρωτάθλημα.

Παράλληλα συμμετείχε με την εθνική

κή ομάδα στίβου στην σκυταλοδρομία 4x100μ στο Πανευρωπαϊκό Πρωτάθλη-

μα Νέων στην Σουπδία τον Ιούλιο του 2019 καταλαμβάνοντας την 10η θέση. Επίσης συμμετείχε και με την εθνική ομάδα Ανδρών ως αναπληρωματικό μέλος στα 4x100μ στο Πανευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ομάδων τον Αύγουστο στο Μπίνγκοζ της Πολωνίας. Κορυφαία στιγμή στην μέχρι τώρα αθλητική του πορεία είναι η 6η θέση με την σκυταλοδρομία 4x100μ στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Εφήβων στο Γκροσέτο της Ιταλίας τον Ιούλιο του 2017 με νέο πανελλήνιο ρεκόρ στην κατηγορία αυτή! Ο Παναγιώτης διακρίθηκε και σε άλλες αθλητικές διοργανώσεις που πήρε μέρος.

Παναγιώτη, μπράβο, συγχαρητήρια και είμαστε βέβαιοι για μεγαλύτερες επιτυχίες.

ΒΙΟΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΗ: Καρναβαλική μέρα

Από το απόγιομα το 'φερνε γύρα για βροχή. Λίγες ψιχάλες στην αρχή. Μετά τίποτις. Όμως ο αγέρας μουρμούριζε περνώντας από τον πευκάκο, δίπλα απ' το κονάκι του Γιάννη του Ράφτη. Σκοτάδιασε σιγά – σιγά ο τόπος κι ο ουρανός έγινε βαρύς σα μολύβι. Αστραπές και βροχή πολλή. Με το τουλούμι. Μαζευθήκαμε όλοι στο κονάκι μας, γύρω από τη φωτιά. Η μάνα φρόντιζε για όλα, και φαίνονταν

της ΕΛΕΝΗ Π. ΡΑΠΤΗ

πελώρια, παρά το λίγο μπόϊ της. Το ζαγάρι του μπάρμπα Τέλης, τελειώνοντας το σεργιάνι του στο βουνό, ήρθε γουργουρίζοντας έξω από την πόρτα, μουσικίδι από τη βροχή. Έτρεξε πρώτο να μας δώσει σημάδι, ότι έρχονταν οι άντρες από τα πρότα. Δεν το βάλαμε στο κονάκι, γιατί τινάζονταν πολύ και μας μούσκευε. Τί βλέμμα που είχε! Χάλευε κι αυτό φροντίδα. Αλλά μέχρις εκεί τα ζώα. Οι μεγαλύτεροι ήταν σκληροί μαζί τους, όπως σε αυτούς η ζωή.

- Μαγκούφα βροχή! Τί μας έκανες σήμερα! Μας έκλεισες μέσα, είπε η θειά Σπύραινα. Θα πάν' οι δλιές πίσω.

Εμείς τα μικρά, το παίρναμε αφήφιστα, μην πω και με χαρά, γιατί άλλαζε η καθημερινότητά μας και κουβεντιάζαμε όλοι μαζί περισσότερο. Λίγο με τους κεραυνούς, ήταν ο φόβος. Ύστερα από μικρά, μας έλεγαν στο μάλωμα: στραπή να σε βαρέσει και σκιαζόμασταν. - Τί είναι ο κεραυνός μάνα; Δεν ξέρω, αλλά γλέπεις εκείον τον ξέρακα στου Γιώργου του Γκαβού. - Ε! Τον γλέπω. - Αυτό είναι. Το 'κανε η αστραπή γκρίσιο. Θα πάθουμε τίποτις μάνα; Τί λες παιδί μου, ξέρει ο Θεός, δεν βλάψαμε κανέναν -. Κι σκέφθηκα κι εγώ, δίκιο έχει. Τότες καλά, θα να 'μαστε όλοι μαζί γύρω από τη φωτούλα. Θα γαλνέψουμε και η παρέα της στάνης μας θα γίνει μια μεγάλη αγκαλιά και εγώ θα έχω ένα μεγάλο τρουβά φιλιών απ' όλους. Τί καλύτερο από αυτό! Θα φάμε τραχανούλι, ζεστό από το κακάβι της πυροστιάς και το πρωί λυγαριά από καλαμποκίσιο αλεύρι. Τί άλλο θέλουμε! Έχουμε όλο τον κόσμο, αφού αγαπιόμαστε και νοιόμαστε!

Αχ! Ακούω το λιανοσφύριγμα του πατέρα. Είναι καλά οι άντρες, το καταλαβαίνω από το σφύριγμα. - Πατέρααα...- Βγήκα στην πόρτα με τις μικρές μου γαλότσες. Η πόρτα και αυτή έγινε βαριά από τη νεροποντή. Σιγά, να βγάλω την κάπα. Έβγαλε λίγο την κατσιούλα και δεν μπόραγε να την σηκώσει, να την βγάλει από το βάρος. Πώς την βάσταζαν οι ώμοι του· κι όχι μόνο αυτή, αλλά και άλλα πολλά από την δύσκολη ζωή στα βνά. Την ακούμπησε στα αγγειά να στεγνώσει λίγο, αφού αύριο και πάλι θα την έπαιρνε μαζί του. Έβγαλε από μέσα τον πριόβολο και τον καπνό, ίσα – ίσα λίγο υγρά. Δεν τα πρόλαβε η βροχή. - Ούι πώς έγινες έτσι πατέρα, βρεγμένος μέχρι το κόκαλο. Φέρε το νόπλεμα να τον τρίψουμε. Δεν πειράζει παιδί μου. Ετσι πεθύμησα περισσότερο το κονάκι μας -. Το βλέμμα του αντρίκιο, χωρίς να λιποψυχάει, αλλά και με συστολή να μην φαίνονται τα 'σώψυχα.

Αι στον κόρακα, ζωή είναι αυτή, λέει ο μπάρμπα Σπύρος. Δεν βαριέσαι ποιος ζει καλύτερα, τίποτε δεν ξέρουμε για τς αλλοούς, είπε η κυραμάνα και ίσιωσε την τεράστια πλισεδένια φούστα της. Αχ αυτή η φούστα της! Τα παιδιά της στάνης της είχαν βάλει να βολά στη φούστα, ένα κουτί με μπουρμπουτσέλια της καφεράς. Έτσι να γελάσουν και να παίξουν. Τί τράβηξε η κακομοίρα!

Ο τραχανούλης άχνιζε και μοσχομύριζε και η μάνα ανακάτωνε με την κλιάρα. Είχε περισσέψει από πέρισο. Ο φετινός δεν έγινε ακόμα. Θα τον φτιάξουμε τον Αύγουστο, να αραιώσει το γάλα πρώτα, γιατί φτιάχνουμε τυρί τώρα που έχουν πολύ γάλα τα πρότα και δεν κρατάμε γάλα για τον τραχανά. Τώρα ακόμη έχουμε Αλωνάρη.

Λαγοκοιμήθηκα λίγο, όταν οι άντρες για πολλοστή φορά διηγούνταν την ιστορία των Κουμπαίων και μετά ξύπνησα να φάω. Είχε φτιάξει ο μπάρμπα Σπύρος ένα μακρόστενο τραπέζι με ξύλα από τη Βοβούσα, από το πριστήριο του Ζησάκη. Το τραπέζι αυτό, χαμπλό και οι διαστάσεις του ίσες με την τάβλα για να την βάζουμε απάνω σαν τραπεζομάντηλο να τρώμε και να καθόμαστε σταυροπόδι οι άντρες και

τα μικρά γύρω – γύρω και οι γυναίκες στα γόνατα. Η τάβλα μας, είδσμα, βυσινί με μπλέ καρό, με λίγα κεντίδια στις άκρες από κλωνές κίτρινες και φλώρες και ρελιασμένη με το ύφασμα της θειάς Μίλτως από τα Γιάννενα. Το 'χε προικιάρικο, το ύφασμα της πόλης και το έφερε για την Ξενιώ να το φτιάξει φουστάνι κι αυτό που περισσεύει, το σύμασε η μάνα και το 'βαλε ρέλι στην τάβλα γύρω – γύρω ραμμένο πυκνά, να μην χαλιότι. Όλοι τρώγαμε με όρεξη και χαρά από τα τσίγκινα πιάτα της φτώχειας και οι καθέννας μας έδινε και κάτι από την ψυχή του στην παρέα μας, λέγοντας διάφορα. Δόσμου νιά ψίχα ακόμη μάνα, χάλεψε ο Κωστάκης. Τί ατμόσφαιρα ήταν εκείνη με την χειρολάμπα να φωτίζει και όλοι γύρω από την γωνιά να μιλάμε και απέξω ο αγέρας να λυσομανάει, η βροχή τουλούμι και οι αστραπές σωρό μαζί με τα μπουμπουνητά και κάπου – κάπου τα κουδούνια από τα πρότα (στέρφα και γαλάρια μαζί) που μισοκρύβονταν στα πεύκα κάτω από τον όχτο προς τη Βοβούσα. Εκεί ήταν και τα σκλιά και τα άλογα. Τα ζλάπια ήταν κρυμμένα και τα πρότα δεν κινδύνευαν. Δεν είχαμε στάβλο στα βνά. Με τέτοια βροχή δεν έχει σκάρο απόψε...

Τσίτωσες δεσποινάκι; ρώτησε ο Γκόγκιας και έδειξα με το βλέμμα μου, ότι χόρτασα. Δεν έκανε να μιλούμε και πολύ εμείς τα μικρά. - Να μαζώνεστε και να ντρέπεστε, έλεγε η μάνα-. Κι εγώ ακούμπησα ευχαριστημένη στη βελεντζούλα μου δίπλα από το γιατάκι του πατέρα. Κάτω από τα αγγειά η πινακωτή με το ψωμί που φούσκωνε μέσα σκεπασμένο με ένα κόκκινο τσόλι από πάνω, για να γένει για ψήσιμο. Και πάνω από τα αγγειά η εικόνα της Παναγιάς και της Άη Παρασκευής· κι η θειά Κατερίνα από κάτω να κάνει τον σταυρό της λέγοντας με πίστη και χωρίς να γνωρίζει την ακριβή σημασία της πρότασης: «Κύριε Ελέησον – Κύριε Ελέησον».

Άη Παναϊώτη, θα μπει το νερό μέσα. Μη χουλιιάτε ωρέ. Ο πατέρας ατρόμητος δεν χαμπάριαζε κινδύ-

Τήραξα μέχρι παραπάνω. Μέχρι τον αυχένα της Μόρφας. Ακτίνες πλίου και φωτός. Πολύ φως. Η στρουγκούλα μας, ο στάλος, η αλαταριά και από κάτω, παστρικό το χορτάρι από το ξέπλυμα της βροχής. Με μιας όλος ο κόσμος μας, φάνηκε λαμπερός και όμορφος, αφού πέρασε η μπόρα και άρχισαν πάλι οι επιθυμίες και τα όνειρα μέσα στη διάρκεια της μέρας. Αχ τι καλά! Ο μπάρμπα Τέλης θα σφάξει σήμερα πέρα και στο γκρεμούδι μια παλιά πρατίνα, εκείνη την λάια, θα την κρεμάσει στο ρόμπολο, για να την ξεκοιλιάσει και από κάτω ο νταβάς για τις αντεριές και θα τη μαγειρέψουν οι γυναίκες μεθαύριο που είναι της Άη Παρασκευής και γιορτάζει η θειά Τέλαινα. Αλήθεια να θυμηθώ να ρωτήσω τη μάνα πάλι, πώς γιορτάζει μεθαύριο, αφού τη λένε Τέλαινα, δεν βγαίνει... Θα βάλουν στη γάστρα ένα σινί με πασταλάκια από κείνα που μαζέψαμε από το κηπάρι της λούτσας και ένα με πατάτες που τις αγόρασε ο μπάρμπα Κώστας από το Μέτσοβο προχτές και τις έφερε με τον Ρούσσο από την Πλάκα. Θα μοσκοβολήσει ο τόπος και θα φάμε όλοι μαζί. Ο πατέρας με τον Γιώργο θα πάρουν το τραγούδι: «Καλώς ανταμωθήκαμεν εμείς οι ντερτιλίδες, τούτο τον χρόνο τον καλό, τον άλλο ποιος τον ξέρει, για ζούμε, για πεθαίνουμε, για σε άλλο κόσμο πάμε...» Και μετά αντικριστά δύο ομάδες η μία από τους δικούς μας της στάνης μας και η άλλη των Ραφταίων των πέρα από το ρέμα· πιστεύω να έρθει μαζί τους και ο Τζικουλής: «βάλε κρασί στον μαστραπά και βγάλτο στον αέρα.....». Θα ξεπονέσουν οι μεγαλύτεροι και εμείς τα παιδιά, θα χαρούμε από την ανταμωση και θα παίξουμε. Κι αργότερα μετά το γλέντι των Βλάχων στα σιάδια της Βοβούσας, θα έρθει ο κουμπάρος ο Τσαρχάς για "Χρόνια πολλά" και θα πει: Ω Ραφταίο! άνι μούλτα, τσιαντράτς χιτσι; (Χρόνια Πολλά, τι κάνετε, καλά;)

Γκίνι, γκίνι (καλά, καλά) κουμπάρε, θα του πούμε εμείς και ας μην ξέρουμε βλάχικα, έτσι να τον τιμή-

Μόρφα 1961 – Αρχείο ΕΛΕΝΗΣ Π. ΡΑΠΤΗ – Ραφταίοι και συγγενείς τους στα ατέρμονα λιβάδια της Μόρφας

νοους και εγώ, μικρό παιδί αισθανόμουν ασφαλής μαζί του. - Έφτιασα αυλάκι γύρω από το κονάκι μέχρι τον όχτο πέρα από του Νιόνιου, αποκρίθηκε - Ύστερα ο πατέρας πήρε το Φέζο Δερβέναγα, χτυπώντας ρυθμικά με το δάχτυλό του, τα ξακρίδια από το κονάκι. Κι εγώ τον καμάρωνα. Γνώριμος για εμένα ο ήχος και η φωνή του μαγική και αποκοιμήθηκα γλυκά.

Το πρωί με ξύπνησε ο κόκκουτας που λαλούσε δυνατά και ζαβά, έχοντας στην ψυχή μου, την γλυκιά αίσθηση της βραδυνης παρέας. Σπκώθηκα και πήγα στην πορτούλα. Ο ουρανός καθαρός και τίποτις στην ατμόσφαιρα, δεν έδειχνε τα χθεσινά. Πού πήγε όλος αυτός ο χαλασμός, το μουντό και βαρύ του ουρανού μας; Μόνο το χώμα βρεγμένο, ίσα για να μαρτυρά και για να θυμάσαι τα χθεσινά, να τα αξιολογείς, να μην είναι όλα ίδια, για να βλέπεις το καλό και το κακό, να ξεχωρίζεις.... Όλα ήταν κανονικά κι η στάνη στη θέση της. Απέναντί μας το κονάκι του Γιάννη Ράφτη, η βρυσούλα μας, η γάστρα μας αναμμένη και το φρέσκο ψωμί μοσχομύριζε. Πιο πέρα ο μπάρμπα Γάκης ο Μακρής με την φλώρα μπουραζάνα του διηγούνταν, πώς ξενύχτησε το άλογό του, τον Ψαρή που ήταν άρρωστο, όξω με τη κάπα του, να του κάνει παρέα στην δύσκολη και μοναχική γι αυτόν νύχτα. Κι έλεγε ότι το άλογό του, δάκρυζε που τον έβλεπε και δάκρυζε και εκείνος μετά. Ποιος άραγε να δάκρυζε πρώτος;

σομε ή από την ανάγκη, αυτή την τρομερή ρίζα της ζωής. Η μαγεία της ξένης γλώσσας, του άλλου άγνωστου κόσμου, πέραν του δικού μας!

Το τηλέφωνο χτυπά. Από την ELPEDISON κυρία μου για φτηνό ρεύμα, παρακαλώ. Τι μου λέτε τώρα, εγώ μεγάλωσα με λάμπα πετρελαίου. Με ξύπνησε, και δεν έχω κοντά μου αγαπημένα πρόσωπα και αγαπημένα μέρη, δεν έχω αυτά που με κάνουν να αισθάνομαι δυνατή. Δεν έχω εκείνα που δεν μπορούν να αποτυπωθούν στο χαρτί, ούτε σε πίνακα ζωγραφικής, αλλά είναι στη ζωή μου. Αυτή που έζησα ως παιδί της στάνης, που είναι ολότελα δική μου, που είναι πολύτιμη και με γαλνεύει και δεν συγκρίνεται με κανέναν υλικό πλούτο. Είναι αυτή που έχει ζυμωθεί από τη ζεστασιά των ανθρώπων και από την αγάπη τους.... Είναι οι ρίζες μου και πάνω σε αυτές, πατώ για το σήμερα. Το σήμερα που περιλαμβάνει περισσότερο υλικό πλούτο, που σου δίνει την ψευδαίσθηση ότι η ζωή είναι τέλεια και χωρίς θάνατο, αλλά έτσι χάνεται το όνειρο και τελικά το νόημα. Ο υλικός πλούτος που δεν εξασφαλίζει περισσότερη ευτυχία, αλλά μπορεί να σε καταδικάζει και σε δυστυχία. Τελικά όλα τούτα, της προηγούμενης νομαδικής ζωής, δεν σβήνονται από την μνήμη και την ψυχή μου και λειτουργούν ως υγιή αντανάκλαστικά στο τώρα!

Η στράτα

Διαίτερο ενδιαφέρον στη ζωή των Σαρακατσαναίων παρουσιάζει η πορεία τους που συνδέει τα βουνά με τα χειμαδιά. Τους κάμπους που κατεβαίνουν το χειμώνα, με τα ψηλά μέρη που ανεβαίνουν την Άνοιξη. Τους δρόμους αυτούς προσδιόριζαν τα φυσικά περάσματα που οι ίδιοι οι άνθρωποι είχαν εκμεταλλευτεί για τις μετακινήσεις τους από ένα μέρος σε άλλο. Οι Σαρακατσαναίοι στις μετακινήσεις τους επέλεγαν τις διαδρομές που τους βόλευαν. Τις περισσότερες σύντομες όταν ήθελαν να φτάσουν γρήγορα. Αλαργυρότερες και περισσότερες ασφαλείς άλλοτε, αλλά και τέτοιες που μπορούσαν να προσφέρουν στο πέρασμά τους τροφή στα ζώα, καθυστέρηση προς τα χειμαδιά ή τα βουνά στις περιπτώσεις που τα λιβάδια εκεί δεν είχαν ακόμα χορταριάσει. Κατά κανόνα όμως σε πολλά σημεία αναγκαστικά ήταν κοινές για όλους που πήγαιναν σε ίδιους προορισμούς.

του Γιώργου Κ. Τσουμάνη

Αυτή η πορεία που δεν ήταν πάντα ίδια, είναι η στράτα. Οι Σαρακατσαναίοι μη έχοντας μόνιμη κατοικία άλλαζαν τακτικά τους τόπους διαμονής τους για χειμώνα και καλοκαίρι. Ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες και καταστάσεις. Έχουμε παραδείγματα οικογενειών να μένουν στο ίδιο τόπο για πολλά χρόνια και ξαφνικά να αλλάζουν. Να επιλέγουν άλλο μέρος ή να αναγκάζονται για λόγους παρά τη θέλησή τους να μετακινηθούν. Οι Ηπειρώτες, άλλοτε ξεμάκρυναν και πέρα της Ηπείρου προς τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία. «Πήγαιναν για καλύτερα» όπως οι ίδιοι έλεγαν. Κάποιες εποχές εκεί στη δεκαετία του 1920 οι στράτες πολλών οδηγούσαν προς την Αλβανία. Για μικρό όμως χρονικό διάστημα. Οι επικρατούσες κατά καιρούς πολιτικοοικονομικές καταστάσεις, προσδιόριζαν και τις στράτες που θα επιλέξουν. Προτιμούσαν εκείνες που θεωρούσαν πολλές φορές με τη διαίσθησή τους ότι θα τους έβγαζαν σε καλύτερο τέρμα. Πήγαιναν εκεί όπου οι εκάστοτε συνθήκες το επέτρεπαν και θεωρούσαν ότι θα περάσουν καλύτερα. Ενίοτε ήταν και μια συνεχής πορεία προς το άγνωστο. Ταξίδι πολλές φορές χωρίς γυρισμό στο προηγούμενο μέρος και με ελπίδα το άγνωστο. Τι σταθερότητα μεταξύ βουνού και χειμαδιού έκτακτες ανάγκες δεν αργούσαν να την ανατρέψουν. Και ξαφνικά βρισκόσταν σε μέρος διαφορετικό με καινούριες περιπέτειες.

Η διάρκεια της στράτας ήταν ανάλογη με την απόσταση των δύο περιοχών που κάθε φορά επιλέγονταν ή τους προέκυπτε για να περάσουν τη χρονιά. Αυτών του βουνού και του χειμαδιού. Στους Σαρακατσαναίους της Ηπείρου, μπορούσε να φτάνει και να ξεπερνά τις δύο εβδομάδες¹. Αποτελεί ωστόσο ένα κομμάτι του χρόνου με τη δική του σημασία. Με αγωνία και ενδιαφέροντα για καλύτερη διαβίωση, με ταλαιπωρίες, σκληραγωγία, υπομονή και προσδοκίες. Ένας πηγμένος στη δική τους «Ιθάκη» που προσπαθούν να ανακαλύψουν, της οποίας ο δρόμος είναι πάντα μακρύς και δύσκολος. Κάποιες καταστάσεις στο τόπο αυτό τους έφεραν χωρίς μόνιμη κατοικία. Ταξιδεύοντας με τα κοπάδια τους ψάχνουν τον προσανατολισμό τους. Αφουγκράζονται τους άλλους ανθρώπους γύρω τους. Αγωνίζονται επιλέγοντας τις «στράτες» που θα τους οδηγήσουν στη βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους. «Μας έφαγαν οι στράτες». «Μια ζωή τυραννία» ήταν γνωστές οι εκφράσεις που ακούγονταν μεταξύ τους, θέλοντας να δείξουν την αγωνία τους για αποκατάσταση. «Τρόμαξε η «βλαχιά» να κατακάσει σε ένα τόπο και να ξαποστάσει, την είχαν φάει οι στράτες, μια ζωή τυραννία» επαναλάμβανε συχνά η μάνα μου που ταλαιπωρήθηκε περισσότερο από εβδομήντα χρόνια, ανεβοκατεβαίνοντας σε βουνά και χειμαδιά.

Χιλιάδες ζώα κυρίως πρόβατα, αλλά και γίδια και χοντρικά², συνοδευόμενα από ολόκληρες οικογένειες οδοιπορούν για μέρες Φθινόπωρο και Άνοιξη. Κατεβαίνουν και ανεβαίνουν οι Σαρακατσαναίοι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία από τα βουνά του Ζαγορίου στους κάμπους της Πρέβεζας της Άρτας, των Ιωαννίνων και της Αιτωλοακαρνανίας. Στη Θεσπρωτία πλην εξαιρετικών περιπτώσεων πηγαίνουν πολύ αργότερα. Τα βοσκοτόπια εκεί είναι κατελημμένα από τους Αρβανιτόβλαχους. Ωστόσο, στις στράτες δεν οδοιπορούν μόνο οι Σαρακατσαναίοι. Από το σύνολο των ορεινών χωριών της Ηπείρου οι κτηνοτρόφοι κατεβαίνουν χαμηλότερα για να περάσουν το Χειμώνα και επιστρέψουν την Άνοιξη. Με τις στράτες των Σαρακατσαναίων συμπίπτουν στο μεγαλύτερο μέρος τους και αυτές των

κτηνοτρόφων των Πραμάντων, του Περιστερίου³, των Μελισσουργών της Άρτας, των Συρακιωτών, των Καλαρρυτινών του Ματσουκίου⁴ και ενίοτε πολλών κτηνοτρόφων άλλων χωριών. Ισχυρά τσελιγκάτα είχαν και οι ντόπιοι Ζαγορίσιοι. Και αυτά τα χειμώνα κατεβαίνουν χαμηλότερα. Οι τροφές στα ορεινά λείπουν και η διαβίωση των ζωντανών είναι αδύνατη.

Η ροή κοπαδιών και ανθρώπων στις στράτες προκειμένου να μην υπάρχει συνωστισμός και άλλα προβλήματα, ρυθμίζεται κατά κάποιο τρόπο από τους τσελιγκάδες. Κανονίζουν το χρόνο που η κάθε στάνη θα «φύγει», όσο αυτό μπορεί να γίνει εφικτό. Στα παζάρια που ανταμώνουν το συζητούν. Κανονίζουν το διάβα τους. Υπάρχει θέμα όταν πολλά κοπάδια ανταμώνουν στη στράτα. Δεν τους χωράει ο τόπος όπου συνήθως σταθμεύουν και διανυκτερεύουν. Πολλά κοπάδια μαζί υπάρχει κίνδυνος να σμίξουν. Τότε είναι που τα προβλήματα δυσκολεύουν ακόμα. Μολονότι υπήρχε αυτή η άτυπη συμφωνία όσων μπορούσαν να βρεθούν, αστάθμητοι παράγοντες, κυρίως η κακοκαιρία, τους ανάγκασαν να μετακινηθούν εκτός αυτού του άτυπου προγραμματισμού. Ας μη μας διαφεύγει και το γεγονός ότι οι Σαρακατσαναίοι δεν κινούν όλες τις μέρες. Κυριακή, Παρασκευή και Τρίτη δεν είναι μέρες καλές. Ποτέ δε ξεκινούν καμιά δραστηριότητα τις μέρες αυτές γιατί θεωρούνται αποφράδες.

Για να δώσω μια σχετική εικόνα του πληθυσμού των μικρών ζώων, των προβάτων, που μετακινούνταν, θα αναφέρω μερικά εμπειρικά στοιχεία όπως τα άκουγα και τα κατέγραφα σχετικά με τη βοσκοϊκανότητα των ορεινών βοσκοτόπων του Ζαγορίου κατά τις εκτιμήσεις των παλαιότερων Σαρακατσαναίων. Όπως προανέφερα εκεί έβγαιναν σχεδόν στο σύνολό τους οι Σαρακατσαναίοι της Ηπείρου. Ελάχιστοι ήταν αυτοί που πήγαιναν στα βουνά του Γράμμου και του Σμόλικα. Σποραδικά έχουμε και κάποιους, όταν ο τόπος δε χωρούσε, να απομακρύνονται και σε άλλα βουνά της Ηπείρου. Ωστόσο οι δυσκολίες εξεύρεσης βοσκοτόπων ήταν μεγάλες. Κτηνοτρόφοι ήταν στο σύνολό τους οι κάτοικοι της Ηπείρου και κυρίως των ορεινών χωριών.

Η Τύμφη, όγκος ορεινός, απόκρημνος βόρεια και νοτιοδυτικά, σχεδόν άδενδρος, υψώνεται μεταξύ του ποταμού Αώου και του παραποτάμου του Βοϊδομάτη. Τόπος ήμερος προσφέρεται για την κτηνοτροφία μικρών ζώων κατά τους θερινούς μήνες και αρχές Φθινοπώρου, Σεπτέμβριο με δεύτερο δεκαήμερο του Οκτωβρίου. Αποτελούσε ένα καλό θέρετρο για τους κτηνοτρόφους της περιοχής. Η τεράστια χαράδρα του Βίκου, η οποία περικλείει το βουνό της Τύμφης από το νότιο και δυτικό του μέρος, καθώς και η κοιλάδα του Αώου στο βόρειο μέρος του, στραγγίζουν στην κυριολεξία όλα τα νερά του βουνού και το καθιστούν άνυδρο στα περισσότερα ψηλά μέρη του, όπου βρίσκονται τα βοσκοτόπια. Οι υψηλότερες κορυφές της Τύμφης είναι η Γκαμήλα 2.497 μ., η Γκούρα 2.467 μ., η Αστράκα 2.432 μ., και ακολουθούν ο Άβαλος, η Ραδόβολη, ο Πλόσκος, ο Λαγαρός, ο Αϊλιάς κ.ά.

Κοντά στις 10.000 πρόβατα απορροφούσε το νοτιοδυτικό κομμάτι της Τύμφης που ανήκει στα χωριά Μονοδέντρι, Βίτσα, Πεδινά και Ελαφότοπος. Βοσκοτόπια σε χαμηλά σχετικά υψόμετρα. Τούτο έχει

Συγχαρητήρια στην Άννα Γόγολου

Συγχαρητήρια στην Άννα Αχιλ. Γόγολου, Σαρακατσάνα από το Καρτέρι Θεσπρωτίας, η οποία απέκτησε διδακτορικό στην Πληροφορική (Επικοινωνία Ανθρώπου-Μηχανής) από το Πανεπιστήμιο των Παρισίων (Université Paris-Saclay, Univ. Paris-Sud).

Το θέμα της διδακτορικής διατριβής ήταν: «Εξερεύνηση και αναζήτηση όμοιων σημάτων σε μεγάλο όγκο χρονοσειρών»

Άννα, συγχαρητήρια. Σου ευχόμαστε καλή σταδιοδρομία σε ό,τι ασχοληθείς.

το πλεονέκτημα να μπορούν οι κτηνοτρόφοι να βγουν γρηγορότερα την Άνοιξη και το Φθινόπωρο να φεύγουν αργότερα. Το βουνό ζεσταίνει γρηγορότερα την Άνοιξη και κρυώνει αργότερα το Φθινόπωρο.

Βορειότερα και κεντρικά όπου υπάρχει και ο κυρίως όγκος της Τύμφης η κτηνοτροφία αυξάνει. Από δυτικά που είναι το χωριό Πάπιγκο μέχρι και το ανατολικότερο μέρος το Βρυσοχώρι, έχουμε την εξής περίπου βοσκοϊκανότητα σε πρόβατα. Βουνά Παπίγκου 10.000, Καπέσοβου 2.000, Κουκουλίου 5.000, Βραδέτου 7.000, Τσεπελόβου 10.000, Σκαμνελίου 10.000. Στα βουνά της Λάιστας και Γυφτόκαμπου 10.000. Ο Γυφτόκαμπος στα 1250 μέτρα βρίσκεται στις ανατολικότερες παρυφές της οροσειράς της Τύμφης. Ενώνεται με μια σειρά άλλων χαμηλότερων βουνών που περικλείονται ανάμεσα στα ποτάμια Αώος και Ζαγορίτικος και αποτελούν τμήμα της βόρειας Πίνδου. Ακόμα κοντά στις 5.000 πρόβατα πήγαιναν στα βουνά του Ανατολικού Ζαγορίου, των χωριών Φλαμπουράριου Γρεβενιτίου και Τρίστενου.

Στην οροσειρά του Μιτσικελίου έβγαιναν περί τα 20.000 πρόβατα. Αυτά μοιράζονταν στα βοσκοτόπια των χωριών Κρυόβρυση, Καρυές, Καβαλλάρι, Καλουτάς, Μανασσή, Ελάτη και Ασπράγγελοι. Το Μιτσικέλι είναι ένα χαμηλό κατά κανόνα βουνό. Το μέγιστο υψόμετρό του φτάνει τα 1810 μέτρα. Άνυδρο σχεδόν παντού στα ψηλά μέρη, όπου βρίσκονται τα βοσκοτόπια. Για το πότισμα των ζώων οι κτηνοτρόφοι εκμεταλλεύονταν τις φυσικές κοιλάδες, όπου έφτιαχναν τεχνητές λούτσες. Η επάρκεια ή νερού τους θερινούς μήνες, εξαρτιόνταν σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις καιρικές συνθήκες. Ακριβώς τα ίδια προβλήματα αντιμετώπιζαν οι κτηνοτρόφοι στα περισσότερα μέρη των βοσκοτόπων και της οροσειράς της Τύμφης. Εξαιρέση αποτελούσαν τα βοσκοτόπια της Παπίγκου όπου υπήρχε επάρκεια νερού για τα ζώα. Επίσης στο ανατολικότερο μέρος του βουνού και προς τα βοσκοτόπια του Βρυσοχωρίου και της Λάιστας τα νερά ήταν άφθονα.

Οι αριθμοί που αναφέρω είναι πράγματι ενδεικτικοί. Δεν αποκλίνουν ωστόσο από την πραγματικότητα. Εξάλλου στοιχεία μπορώ να εξάγω και από τη δική μου εμπειρία, γνωρίζοντας πραγματικά στοιχεία από τα χρόνια που βγάξαμε το δικό μας κοπάδι στα βουνά του Κουκουλίου. Τα στοιχεία που υπάρχουν στις κοινότητες είναι γεγονός ότι πολλές φορές αποκλίνουν του πραγματικού, ως προς τον αριθμό των ζώων που αληθινά υπήρχαν και αυτών που μπορούσαν να «φιλοξενήσουν» τα βουνά. Δεν έλειπαν οι περιπτώσεις όπου κτηνοτρόφοι προκειμένου να πάρουν περισσότερο τόπο, δήλωναν μεγαλύτερο αριθμό ζώων, πληρώνοντας τον ανάλογο φόρο. Έτσι τα στοιχεία με τα οποία είναι καταγεγραμμένα πολλά κοπάδια ως προς τον αριθμό των ζώων τους μπορεί και να αποκλίνουν του πραγματικού. Ο υπολογισμός της ικανότητας του βοσκοτόπου, από ότι θυμάμαι υπολογίζονταν σε 2-3 το πολύ πρόβατα ανά στρέμματα επιφάνειας του βουνού. Παράδειγμα το δικό μου βουνό, του Κουκουλίου «έτρωγε» το μέγιστο, στη έσχατη ανάγκη το πολύ 5.000 πρόβατα. Η συνολική του έκταση υπολογίζονταν στα 12.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα (στρέμματα). Αντιστοιχούσαν δηλαδή 2,5 περίπου πρόβατα ανά στρέμμα. Η καλύτερη αναλογία, να είναι «ελαφριά» τα κοπάδια ήταν 2 πρόβατα ανά στρέμματα.

Αναφορικά με τα χειμαδιά οι περισσότεροι Σαρακατσαναίοι οδηγούνταν στα βοσκοτόπια της Πρέβεζας και λιγότεροι στις Άρτας, των Ιωαννίνων και της Αιτωλοακαρνανίας.

Η προετοιμασία του οδοιπορικού από τα βουνά στα χειμαδιά και αντίστροφα, άρχιζε λίγες εβδομάδες πριν την αναχώρηση. Για όλη τη διαδικασία της μετακίνησης υπήρχε στοιχειώδης προγραμματισμός. Οι επικεφαλής της στάνης θα κλείσουν όλες τις εκκρεμότητες. Την Άνοιξη θα «κόψουν» το γάλα από τον έμπορο, θα κάνουν το λογαριασμό. Οι τσοπαναράιοι θα ξεκαθαρί-

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ (Π.Ο.Σ.Σ.)

Αναβολή εκλογών

Το Δ.Σ της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Σαρακατσαναίων (Π.Ο.Σ.Σ.), λαμβάνοντας υπόψη τις τελευταίες εξελίξεις στο θέμα που ταλανίζει την ελληνική κοινωνία με την εξάπλωση του κορωνοϊού - covid19, και με δεδομένο την αναβολή των εκλογών σε αρκετούς Συλλόγους, ανέβαλε τις εκλογές -μέχρι νεοτέρας - που ήταν προγραμματισμένες για το Σάββατο 28 Μαρτίου 2020

σουν το μαξούλι⁵ με τον τσέλιγκα. Θα κάνουν λογαριασμό και αυτοί. Με το τέλος του καλοκαιριού και για το χειμώνα θα ρογιαστούν⁶ οι βοσκοί των κοπαδιών. Τα βοσκοτόπια του χειμαδιού θα κλειστούν. Φτάνει και η προφορική συμφωνία μεταξύ ιδιοκτητών των λιβαδιών και τσέλιγκα. Ο λόγος είναι συμβόλαιο.

Οι γυναίκες θα φροντίσουν για όλα τα είδη του νοικοκυριού. Αυτές θα επιμεληθούν την προετοιμασία της οικοσκευής. Τα μάλλινα σκεπάσματα, την τέντα⁷, τα στρωσίδια, τα λιγοστά μάλλινα ρούχα των μελών της, τα είδη μαγειρικής. Εξάλλου τα είδη της οικοσκευής τους είναι πολύ λίγα λόγω των συνεχών μετακινήσεων και της έλλειψης σταθερής στέγης. Για την Άνοιξη θα κρατήσουν και τα ανάλογα μαλλιά που θα χρειαστούν για τα διασίδια. Το καλοκαίρι για αυτές είναι η εποχή του αργαλειού και του κεντήματος. Τότε οι δουλειές στα κοπάδια σταματούν. Απεναντίας το Χειμώνα στα χειμαδιά οι προτεραιότητες αλλάζουν. Τα κοπάδια απασχολούν όλο το δυναμικό της στάνης, άνδρες και γυναίκες. Με το τέλος του καλοκαιριού και πριν την αναχώρηση για τα χειμαδιά, οι γυναίκες έχουν φροντίσει να τελειώσουν όλες τις εκκρε-

μότητες των μάλλινων υφαντών που ύφαιναν τι καλοκαίρι. Να υφάνουν τα σαμαροσκουτία για τα σαμάρια τα πεδουκλάρια, τις βαρελοτριχιές. Ο χειμώνας δεν αφήνει περιθώρια για τέτοιες δουλειές. Όλοι τότε θα ασχολούνται με τα πρόβατα. Οι δουλειές δεν περιμένουν. Μάλιστα δε, στις στάνες που είχαν πολλούς άνδρες οι δουλειές των γυναικών ήταν περισσότερες. Μέχρι που ο καιρός ήταν καλός ο υπαίθριος αργαλειός στα κονάκια των Σαρακατσαναίων δούλευε ακατάπαυστα.

Για τις νοικοκυρές που καθυστερούσαν τα υφαντά τους και τους έπαιρνε το Φθινόπωρο σκωπτικά έλεγαν ότι υπάρχει και το καλοκαίρι της «σομπολιάρας». Αυτό είναι το μικρό διάστημα του Σεπτεμβρίου που πολλές φορές ο καιρός είναι ακόμα ζεστός και τα πρωτοβρόχια αργούν. Τότε έχουν ευκαιρία και αυτές που καθυστέρησαν τα υφαντά τους το καλοκαίρι, να τα ετοιμάσουν. Η καλή νοικοκυρά όλα πρέπει να τα έχει έτοιμα με τον ερχομό της αναχώρησης από τα βουνά. Οι δουλειές των γυναικών αναφορικά με τα υφαντά δε σταματούν μέρα και νύχτα. Ο ήχος του αργαλειού σταματά να ακούγεται μόνο τη νύχτα και μια δύο ώρες το μεσημέρι. Οι υφάντρες που είναι κατά κανόνα τα νέα κορίτσια ξεκλέβουν λίγο ύπνο πάνω στον αργαλειό. Κρατημένες από το ξυλόχτενο κοιμούνται αδιαμαρτύρητα για λίγο και ξανά τα ίδια. Οι δουλειές δεν καρτερούν. Όλοι θα ντυθούν από τα μάλλινα υφάσματα του δικού τους αργαλειού. Τίποτα στο κονάκι δεν είναι σε ότι αφορά την ενδυμασία υφασμάτινο. Ακόμα και τα εσώρουχα. Όλα μάλλινα. Το προσωπικό της στάνης είναι αυτάρκες με τα δικά του μάλλινα ρούχα. Οικονομικά περιθώρια για αγορά ρούχων από το εμπόριο δεν υφίστανται.

Η διαδικασία της νεροτριβής αποτελεί ένα μεγάλο ακόμα μέλημα της σαρακατσάνας στη διάρκεια του καλοκαιριού. Μετά την ύφανση πρέπει απαραίτητα να πάνε στις νεροτριβές, να «γεννώσουν» τις βελόντες τις μαντανιές τις κάπες, τις θρούμπες για τα ρούχα των ανδρών, τα αλογοότσιολα, τα στρωσίδια. Ακόμα και τις μέρες που πηγαίνουν στις νεροτριβές δεν αφήνουν να πάνε χαμένες. Οι εργατικές νοικοκυρές επιτόπου κόβουν τις κάπες και τις ράβουν⁸.

Ο προγραμματισμός είχε να κάνει ακόμα και με τη συγκέντρωση των υλικών και τον τρόπο που αυτά θα μεταφέρονταν με τα ζώα. Θα ξεχω-

ρίσουν εκείνα που στην πορεία θα ανοικτούν ως απαιτούμενα, με αυτά που δεν θα ανοικτούν παρά μόνο στο τέρμα της πορείας, στον τελικό προορισμό. Σε ξεχωριστά ζώα φορτώνονταν η τέντα με τα τευτόζυλα, τα χαλκώματα⁹, η βαρέλα με το νερό, όλα δηλαδή τα αντικείμενα για το μαγείρεμα, οι μάλλινες στρώσεις, κάποιες βελόντες. Αυτά που κατά την διαδρομή και στους σταθμούς διανυκτέρευσης, θα είναι απαραίτητα. Τα είδη ρουχισμού μεταφέρονται σε μεγάλα μάλλινα σακιά, «χαράρια» τα έλεγαν. Αυτά δεν ανοίγονταν στη διαδρομή γιατί το περιεχόμενό τους δεν χρειάζεται. Τελευταία τους έγνοια, πριν τη συγκέντρωση «το μάζωμα», των ειδών της οικοσκευής είναι να ζυμώσουν ψωμί¹⁰. Μεγάλες ποσότητες θα χρειαστούν. Οι μέρες που θα βρίσκονται στο δρόμο είναι πολλές. Άνθρωποι και τσομπανόσκυλα θέλουν να φάνε. Πολλά αντικείμενα με μεγάλο φορτίο, όπως τις προίκες των κοριτσιών, φρόντιζαν να τις αφήνουν το χειμώνα σε κάποιο γνωστό σπίτι, του χωριού όπου έβγαιναν το καλοκαίρι. Αυτό προϋπόθετε ότι την Άνοιξη θα βγουν ξανά στο ίδιο βουνό. Διαφορετικά αποτελούσαν ένα επιπρόσθετο φορτίο. Τις προίκες δεν τις αφήνουν σε σπίτια χωριών στα χειμαδιά εξαιτίας της πολλής ζέστης. Τα μάλλινα ρούχα στη ζέστη προσβάλλονται εύκολα από το σκώρο, «τη μόλτσα».

Από τα ζώα, οι γυναίκες θα φροντίσουν για τις λίγες κότες που έχουν και τις γάτες¹¹. Αυτά αποτελούν κομμάτι του νοικοκυριού της καλύβας. Απεναντίας οι άνδρες έχουν την επιμέλεια των ζώων που αποτελούν τα κοπάδια. Πρόβατα, γίδια, τσομπανόσκυλα, άλογομouλάρα. Αν υπάρχει διαθέσιμο ελαφρύ φορτίο, πάνω στο σαμάρι «πανωσάμαρα» θα βάλουν τα μικρά παιδιά, αυτά που δεν μπορούν να περπατήσουν. Κάποια θα τα μεταφέρουν φορτωμένα στην κούνια τους, «τη σαρμανίτσα», οι μανάδες τους. Πανωσάμαρα και σε ήμερο πάντα ζώο, να μην προγκάει από τα κακαρίσματα και το τίναγμα των φτερών τους, θα μπουν δεμένες από τα πόδια και οι κότες. Το ίδιο δεμένες από το λαιμό και οι γάτες.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1 Οι Ηπειρώτες Σαρακατσαναίοι μετακινούνταν από τα ηπειρώτικα βουνά κυρίως του Ζαγορίου, στα πεδινά της Πρέβεζας, της Άρτας και της Αιτωλοακαρνανίας. Αποστάσεις που κάλυπταν από μια εβδομάδα μέχρι και είκοσι ημέρες.

2 Χοντρικά έλεγαν οι Σαρακατσαναίοι τα μεταφορικά ζώα. Τα άλογα, τις φοράδες τα μουλάρια, τα γαϊδούρια.

3 Με την ονομασία Περιστέρι εννοούμε όλους τους κτηνοτρόφους που κατεβαίνουν από το βουνό Λάκμος (Περιστέρι) προς τα χαμηλότερα μέρη και στις ίδιες περιοχές με τους Σαρακατσαναίους.

4 Οι κτηνοτρόφοι των χωριών Συρράκο, Καλλαρύτες, Βαθύπεδο και Ματσούκι είναι στο σύνολό τους βλαχόφωνοι.

5 Μαξούλι, τούρκικη λέξη, σημαίνει συγκομιδή.

6 Ρόγα είναι η αμοιβή του βοσκού που συμφώνησε με τον τσέλιγκα.

7 Η τέντα ήταν μεγάλο μάλλινο ύφασμα που χρησίμευε ως σκηνή στους σταθμούς της στράτας. Συνοδεύονταν από τα απαραίτητα για το στήσιμο υλικά.

8 Η μάνα μου όπως και άλλες Σαρακατσάνες του χωριού μου Κουκουλιού Ζαγορίου, όταν πήγαιναν στις νεροτριβές, κυρίως στο Καλπάκι, έπαιρναν και το ψαλίδι μαζί τους για να κόψουν επιτόπου και τις κάπες των ανδρών.

9 Χαλκώματα είναι όλα τα μεταλλικά αντικείμενα του νοικοκυριού. Κατσαρόλες, κακάβια ταψιά, τηγάνια, τσουκάλια. Εύθραυστα αντικείμενα οι Σαρακατσαναίοι δεν είχαν. Ακόμα και αν κάποια μπορούσαν να τα προμηθευτούν, ήταν αδύνατο να μεταφερθούν.

10 Οι κτηνοτρόφοι ζύμωναν μεγάλες ποσότητες ψωμιού για τη στράτα σε μεγάλα ταψιά. Κουλούρες τα έλεγαν. Μια κουλούρα ψωμιού ζύγιζε μέχρι και πέντε κιλά. Οι τσοπαναράι οι έβαζαν στον τροβά τους ένα μεράδι ψωμί. Ποσότητα που έφτανε κοντά στα δύο κιλά. Το ζυμωτό ψωμί, με προζύμι είχε μεγάλη διάρκεια και δε χαλούσε. Άντεξε σχεδόν κοντά στις δύο εβδομάδες. Για τα σκυλιά ζύμωναν ψωμί με πίτουρο. Σκυλόψωμο το έλεγαν.

11 Το κάθε νοικοκυριό είχε μια, το πολύ δύο γάτες. Ήταν απαραίτητες στα κονάκια για να κυνηγούν τα ποντίκια και τα φιδιά.

Μια μέρα στη Ριζάρειο Σχολή

22 Απριλίου 2007

Σήμερα η ημέρα μου ήταν μια ημέρα διαφορετική από άλλες μέρες. Μα εντελώς διαφορετική. Βρέθηκα στο Ίδρυμα της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής, στο Χαλάνδρι, όπου ο Σύλλογος Σαρακατσαναίων Ηπειρωτών της Αθήνας, γιόρτασε τα τριάντα χρόνια από την ίδρυσή του. Αρκετά αποκομμένος από εκδηλώσεις συλλόγων, ειδικότερα σαρακατσάνικους, για διάφορους λόγους κυρίως επαγγελματικούς, είχα πάρει την απόφαση να παραβρεθώ σε αυτή την εκδήλωση.

Πρώτος μίλησε ο Πρόεδρος του Ιδρύματος Ριζάρη. Στη συνέχεια

μίλησε ο Πρόεδρος του συλλόγου, ο οποίος περιέγραψε και ανέλυσε όλο το έργο του Συλλόγου στην πορεία ύπαρξης των τριάντα χρόνων και η εκδήλωση ολοκληρώθηκε με θεία λειτουργία στη διπλανή εκκλησία.

Λίγο λίγο έμπαινα στο πνεύμα και στο νόημα αυτής της εκδήλωσης ακούγοντας τους ομιλητές και ιδιαίτερα το θέμα της πορείας ενός συλλόγου λειτουργίας τριάντα χρόνων, το οποίο με βοήθησε να ξεκαθαρίσω μέσα μου κάποιες απορίες ή αμφιβολίες και πήρα μερικές απαντήσεις σε πολλά ερωτήματα που είχα. Παρακολούθησα τη θεία λειτουργία σε μια πανέμορφη εκκλησία με μια εντελώς διαφορετική εσωτερική διαρρύθμιση και κυρίως μ' ένα ιερό ανοικτό, χωρίς τέμπλο, που δεν είχα ξαναυπαντήσει.

Με ανάμικτες σκέψεις, τότε για το Ίδρυμα Ριζάρη που τόσα είχα ακούσει, τότε για κάποιες δουλειές που είχα κάνει επαγγελματικά σε αυτό σαν μηχανικός, τότε γυρίζοντας πίσω το χρόνο στη δεκαετία του '60, όταν εικοσάχρονο παλληκαράκι να στέκω έξω από τα κάγκελα και να περιμένω το εκκολλημένο παπαδάκι, τον ξάδελφό μου, να τον ανταμώσω, γιατί στην Αθήνα δεν είχα άλλο συγγενή, τότε σκεπτόμενος για τα όσα είχαν προσφέρει αυτοί οι άνθρωποι φτωχά παιδιά στο ξεκίνημά τους, μαθημένοι στη στέρψη και με όπλο την τιμιότητα, την εργατικότητα και την οικονομία, έκαναν περιουσίες μεγάλες και παρόλα τα πλούτη τους δεν ξέχασαν τον τόπο τους, πορεύτηκα στην υπόλοιπη εκδήλωση.

Με αυτές τις σκέψεις και με μια συναισθηματική φόρτιση, συγκίνηση και περηφάνια, βγήκα στο προαύλιο της εκκλησίας και με αγκάλιασε η άνοιξη με τις ομορφιές της. Κοιτάζοντας τη γύρω περιοχή του κτήματος, χαλάρωσα και τα βήματα με οδήγησαν περπατώντας προς τη μεγάλη αίθουσα που θα συνεχιζόταν η εκδήλωση. Μπήκαμε στη μεγάλη αίθουσα. Όλα ήταν σε τάξη στρωμένα τα τραπέζια για το φαγητό, οι τοίχοι γεμάτοι πορτραίτα και φωτογραφίες ανθρώπων που πέρασαν από το Ίδρυμα και αργότερα διαδραμάτισαν και έπαιξαν ρόλο στα ζητήματα της χώρας.

Όλα έγιναν άσφογα από το εκκλησιαστικό μέρος και την αρτοκλασία μέχρι το γεύμα και τους χορούς και φεύγοντας προμηθεύτηκα το πρόσφατα μεταφρασμένο βιβλίο του Δανού συγγραφέα Κάρστεν Χέγκ «Οι Σαρακατσάνοι» για τον οποίο πολλά είχα ακούσει μέσα από την εφημερίδα τα Σ.Χ.

Την ίδια μέρα μόλις γύρισα στο σπίτι, ήθελα να ξέρω τι περιέχει αυτό το βιβλίο και άρχισα γρήγορα-γρήγορα να το ξεφυλλίζω.

Είδα ότι πρόκειται για ένα βιβλίο που ίσως ενδιαφέρει περισσότερο γλωσσολόγους, φιλολόγους και λιγότερο μηχανικούς, όμως είδα ότι πρόκειται για μια αξιόλογη και πολύ κοπιαστική εργασία του συγγραφέα αλλά και των ανθρώπων που καταπιάστηκαν με την μετάφραση και την έκδοση αυτού του βιβλίου. Βέβαια οι Σαρακατσάνοι το χρωστούσαν θαρρώ στον Δανό συγγραφέα Κάρστεν Χέγκ αυτό μετά από όλα όσα έζησε κι αυτός μαζί τους, παρόλο που φαίνεται καθαρά η ικανοποίηση και η αγάπη για τους Σαρακατσαναίους στην εργασία του αυτή.

Παρόλο που το βιβλίο είναι γλωσσολογικό, στις πρώτες σελίδες του προλόγου της αφήγησης της Κόρης του συγγραφέα και άλλες περιγραφές για τους Σαρακατσαναίους που ήθελε να μελετήσει, μπορεί κανείς να ιδεί πόσο βαθειά στον κόσμο των Σαρακατσαναίων είχε μπει αυτός ο άνθρωπος, όταν κάποιες τοποθετήσεις που είχαν άλλοι για μας και κοιμόταν στο υποσυνείδητό μου από μικρό παιδί, με ξάφνιασαν όταν είδα να τις περιγράφει ένας Δανός διανοούμενος και να τις αποδίδει θαυμάσια η μεταφράστρια Κυρία Ελένη Τσουμπνη-Γιαννάκη. Δηλαδή μου έκανε εντύπωση όχι μόνο το έργο αυτού του ανθρώπου αλλά, από μια γρήγορη ματιά, και η αξιόλογη μετάφραση.

Τελείωσα το βιβλίο με μια αναπνοή και όλη νύχτα ταξίδευα στην Ήπειρο ακούγοντας τα κυπριοκούνια των κοπαδιών με την ταιριαστή αρμονία των ήχων που οι Σαρακατσάνοι μόνο καλά ήξεραν να ταιριάζουν.

Γιάννης Καρβούνης- Παπαρούνας
Θρακομακεδόνες

Οι καιροί αλλάζουν

Οι καιροί αλλάζουν. Αλλιώς έζησαν οι πατεράδες μας και στην πορεία άλλαξαν. Αλλιώς ζήσαμε εμείς, αλλιώς ζούνε τα παιδιά μας σήμερα και αλλιώς θα ζήσουν τα εγγόνια μας. Κάθε καιρός έχει τις απαιτήσεις του κι εμείς τις ακολουθούμε. Άλλες απαιτήσεις είχαμε εμείς από τους γονείς μας, άλλες απαιτήσεις έχουν τα παιδιά μας από εμάς και άλλες απαιτήσεις φαίνεται να έχουν τα εγγόνια από τα παιδιά μας.

Εμείς μάθαμε γράμματα, άλλος περισσότερα, άλλος λιγότερα, διαβάζοντας το βράδυ στη λίγη φωτιά, γιατί την ημέρα, αν υπήρχε ελεύθερος χρόνος, πηγαίναμε να βοηθήσουμε στα πρόβατα. Οι περισσότεροι από εμάς βγάλαμε μόνο το δημοτικό σχολείο και από τις περισσότερες οικογένειες κατάφερε να σπουδάσει μόνο ένα παιδί. Όσο για τις μανάδες μας, ήταν τελείως αγράμματες...

Διαβάζω τα "Χαιρετήματα", το ετήσιο περιοδικό της Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηπείρου και τα βιβλία που έγραψαν Σαρακατσάνοι. Συχαίρω αυτούς τους ανθρώπους που ασχολούνται και γράφουν με τόση λεπτομέρεια το πώς περνούσαν οι ίδιοι εκείνη την εποχή και τις διηγήσεις άλλων, μεγαλύτερων απ' αυτούς σε ηλικία.

Εγώ είμαι ένας Σαρακατσάνος που γεννήθηκα και μεγάλωσα στη Ζίτσα, μαζί με λίγους άλλους Σαρακατσάνους, τους Γριβαίους, τους Κωσταντακαίους και τους Καραφεραίους. Στο σχολείο που πηγαίναμε, κάποιος, όχι όλοι, μας φώναζαν "βλαχάκια".

Εγώ θέλω να γράψω για τον πατέρα μου, που μου έλεγε πώς άφησε τον νομαδισμό και κατοίκησε μόνιμα σε χωριό. Ο πατέρας μου έβγαινε για κάποια χρόνια στην Ολίτσια και μετά στο Μιτσικέλι, στο Δίκορφο (Τζιουντίλα). Ο παππούς μου πέθανε νέος κι ο πατέρας μου έμεινε ορφανός, με τα πέντε αδέρφια και τις δύο αδερφές του. Γράφτηκε στα μητρώα πέντε χρόνια μικρότερος, για να αργήσει να πάει φαντάρος, να μεγαλώσουν τα μικρότερα αδέρφια του.

Το καλοκαίρι έβοσκαν τα πρόβατα στο Μιτσικέλι κι αυτός αγνάτευε κάτω τα χωριά και τα τόπια και σαν να τον μάγεψε ο κάμπος της Ζίτσας, ο λόφος του Προφήτη Ηλία με τα πολλά του αμπέλια και τα κοντοβουναλάκια, το "Κολοβούτσουλο". Τον Σεπτέμβριο του 1929 ξεκίνησε καβάλα στο άλογό του κι έφτασε στη Ζίτσα, να ρωτήσει αν νοικιάζεται κανένα λιβάδι να ξεχειμάσει. Δεν βρήκε. Μπαίνοντας στη Ζίτσα, είδε μια ωραία κωμόπολη με πολλά αμπέλια, είδε πολλά μικρά αλλά και μεγαλύτερα κοπάδια "κεροφοριμένα" (παχιά). Κουβέντιασε με κάποιον χωρικό που δούλευε στο αμπέλι του. Πιάσανε κουβέντα κι εκείνος του ζήτησε τον τορβά και τον γέμισε σταφύλια. Αργότερα, όταν εγκαταστάθηκε στη Ζίτσα, έγιναν αδερφικοί φίλοι.

Το 1930 είχε ένα δικαστήριο στα Γιάννινα και τον συμβούλευσαν να πάρει για υπεράσπιση έναν νέο δικηγόρο, που έπαιρνε, σαν νέος, μικρότερη αμοιβή. Λεγόταν Στέφανος Μπότσιος. Καταγόταν από τη Ζίτσα και στην πορεία έκανε μεγάλη καριέρα, βοηθώντας τους χωριανούς του με μικρές αμοιβές. Ο Μπότσιος του είπε ότι ο πατέρας του, που ήταν μεγάλος σε ηλικία, είχε εκατό πρόβατα κι ένα λιβάδι κι έψαχνε κάποιον με εκατό πρόβατα, να τα βάλουν "μισιακά": ο πατέρας του να

βάλει το λιβάδι και ο άλλος να αναλάβει το "φύλαμα" και το "πνρέμα" των προβάτων.

Ο πατέρας μου του είπε: "Ενδιαφέρομαι, αλλά εγώ έχω διακόσια πρόβατα. Αν εσύ αγοράσεις τα πενήντα, θα έχουμε από εκατόν πενήντα ο καθένας και τα βάζουμε μισιακά".

Ο Μπότσιος δέχτηκε και το φθινόπωρο του 1930 ο πατέρας μου έρχεται στη Ζίτσα. Ο Μπότσιος πληρώνει τα πενήντα πρόβατα. Με τα χρήματα αυτά ο πατέρας μου αγόρασε ένα χωράφι 6 στρεμμάτων. Πλήρωσε κάποιον και έσπειρε βρίζα. Με τον πρώτο θέρο έφτιαξαν με το άχυρο από τη βρίζα μεγαλύτερα τα γρέκια, τις λιάσες και τα χειμάδια.

Ρωτούσα τον πατέρα μου και μου έλεγε: "Πέραγαμ αν στ' στράτα κι έγλιπα φτωχούς κι ν'κοκυραίους, μι πρόβατα, μι αμπέλια, μι χουράφια, μι ζευγάρια να σπέρνουν. Κι ιγώ, άν'ξ' κι ν'όνουπου, μ' σ'κόνουνταν η τρίχα στου τουμάρ', πού θα ξικαλουκιριάσου κι πού θα ξικ'μάσου. Κι μι διπλή φουρουλουγία, ως ετεροδημότης... Τώρα είμι ν'κουκύρ'ς! Αγόρασα σπίτ', αγόρασα χουράφια, φύτιψα αμπέλ', έφκιασα στέρνα κι πουτίζου τα πρόβατά μ', έφκιασα μόνιμης ιγκαστάσεις κι απουθηκέου ξιρά χουρτάρια. Τα πιδιά μ', έμαθαν γράμματα, όσου μπόρισαν..."

Τώρα θέλω να γράψω και για τη δικιά μου την ταλαιπωρία που είχα στο χωριό. Όταν ήμουν δεκατριών χρονών παιδάκι, ξενυχτούσα τα ζυγούρια. Από τις 20 Αυγούστου μέχρι τις 15 Οκτωβρίου το Αγρονομείο έβγαζε ανακοίνωση να δένονται τα σκυλιά, να μη φάνε σταφύλια. Παίρναμε τα σκυλιά με τον άλυσο δεμένα και, αν έπεφτε λύκος, τα απολάγαμε, όπως ήταν με τον άλυσο στο λαιμό...

Και τώρα ξαναλέω, οι καιροί έχουν γυρίσματα: Από το 1960 άρχισαν να μειώνονται τα σαρακατσανικά κοπάδια που περνούσαν από το χωριό μου την άνοιξη και το φθινόπωρο. Άρχισαν να πουλάνε τα κοπάδια και να πηγαίνουν στη Γερμανία, να έρχεται από εκεί συνάλλαγμα, να γίνονται δρόμοι και πολυκατοικίες. Ξεκίνησε και ο τουρισμός και κατασκευάστηκαν μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες.

Όταν γύρισα από φαντάρος, πήγα στην Τουριστική Σχολή κι έγινα ξενοδοχοϋπάλληλος. Ένα βράδυ, στο ξενοδοχείο που δούλευα, σε μια δεξίωση ήρθε ένας χωριανός μου, που κάποτε φυλάγαμε τα πρόβατα μαζί, και μου λέει: "Πώς αλλάζουν οι καιροί! Κάποτε τέτοια ώρα νυκτοβοσκούσαμε τα πρόβατα στο σκοτάδι και τώρα δουλεύεις σε τέτοιο ευχάριστο περιβάλλον, καλοντυμένος και καθαρός!" Κι εγώ του απάντησα: "Ναι, ωραία είναι, αλλά έχει τα υπέρ και τα κατά: Όσο ώρα έχεις εδώ, βλέπεις πόσο προσεκτικά μιλάω στους πελάτες και στέκομαι όρθιος και τους εξυπηρετώ. Τώρα είμαι υπάλληλος και με διατάζουν τα αφεντικά. Τότε νυκτοβόσκαγα τα πρόβατα, αλλά ήμουν αφεντικό."

Και τώρα ήρθε η ώρα αυτά που φτιάξαμε να τα πληρώνουμε στην Εφορία, να μας κόβουν τις συντάξεις και να μην μπορούμε να τα συντηρήσουμε.

Μ' αυτά που γράφω ξέφυγα από το σαρακατσανικό. Θα επανέλθω, για να γράψω λίγα πράγματα για τον παππού μου Βασίλη Καπρινιώτη, που γνώριζε και "διάβαζε" τις πλάτες, για το τι θα συμβεί, όπως διηγούνταν ο πατέρας μου και μου τα είπαν και άλλοι Σαρακατσαναίοι. Τα πίστεψα και θα τα πιστεύω πάντα.

Για να δείξει η πλάτη, έπρεπε το αρνί να είναι τουλάχιστον σαράντα ημερών. Επίσης, αν ήταν από σφα-

κτό λάγιο, την κοίταζε και έβλεπε τόσο καθαρά σαν να διάβαζε. Έβλεπε αν θα γίνει πόλεμος και τι κατάληξη θα έχει.

Κάποιοι που τον εμπιστεύονταν ήθελαν να κάνουν μια ληστεία και του πήγαν μια πλάτη από ζυγούρι λάγιο και τους λέει: "Μην πάτε πουθενά: Εκεί που θα πάτε ο νοικοκύρης θα σας καρτερεί κι ένας θα σκοτωθεί και δυο θα τραυματιστούν." Φοβήθηκαν. Πέρασε ένας μήνας από τότε και αποφάσισαν να πάνε. Αλλά όπως τους το είπε, έτσι έγινε.

Κάποιοι άλλοι έκαναν μια ληστεία, αλλά τους κατάλαβαν ποιοι ήταν και τους παρακολουθούσαν να τους πιάσουν και να τους ανακρίνουν. Εκείνοι σφάζουν ένα ζυγούρι λάγιο και πήγαν στο κονάκι του. Όρθιος είδε την πλάτη και τους λέει: "Μην κάθισι κατάη! Κουσιέψ'τι γλήγουρα ιδώια κάτ' στουν λόγγου, γιατί έρχουντι να σας πιάσουν!" Κρύφτηκαν στο λόγγο και γλύτωσαν τη σύλληψη.

Η θεια μου η Βαγγελή, αδερφή του πατέρα μου, έλεγε: "Ημασταν στα χειμαδιά. Είχαμ αν ένα μπ'λάρ' κι μια φουράδα, πράματα σαμαριάρ'κα. Λέει ου πατέρας μ' στ' μάνα μ': "Πώς θα βγούμι στα β'νά; Τα πράματά μας χάνουντι..." Έτσ' γίν'κι! Ψόφ'σαν."

Κι ένα άλλο δυσάρεστο που μου είχε πει ο πατέρας μου πριν πεθάνει και έκλαιγε: Ο παππούς μου είδε στην πλάτη ότι θα πεθάνει. Έβλεπε ότι ο νοικοκύρης του σπιτιού χάνεται και λέει στη γυναίκα του: "Ιγώ θα πιθάνου, αλλά δεν είνι ου Μήτσιους μ' ιδώ, να τ' αφήκου διαταές, που 'νι μιγάλους. Αλλά να τ' πεις να γέν' αυτός πατέρας να σας φ'λάξ'. Κι ισύ μαλών'ς τα πιδιά. Να μην τα μαλών'ς, να τα ουρμ'νέβ'ς." Σε λίγη ώρα πέθανε.

Και πόσα άλλα διηγούνταν ο πατέρας μου... Όμως στα παιδιά του δεν τους έμαθε να διαβάζουν την πλάτη, γιατί δεν ήθελε να ξέροντι κακό θα τους συμβεί. Τους έδειχνε μόνο να βλέπουν αν υπάρχει σαρμανίτσα στο σπίτι κι αν το βιο είναι καλά.

Εγώ πιστεύω όσα έλεγε ο πατέρας μου, αλλά τα παιδιά μου και τα ανίψια μου δεν παίρνουν θέση, αν τα πιστεύουν ή όχι.

Ευχαριστώ για τον χρόνο που διαθέσατε να τα διαβάσετε.

Γιάννης Καπρινιώτης

Σύλλογος Σαρακατσαναίων Ν. Πρεβέζης

Ο Σύλλογος Σαρακατσαναίων Νομού Πρεβέζης την Κυριακή 19.01.2020 πραγματοποίησε την Τακτική Γενική Συνέλευση με θέματα τον απολογισμό του απερχομένου Δ. Σ. και την εκλογή των μελών του νέου Διοικητικού Συμβουλίου και της Ελεγκτικής Επιτροπής του Συλλόγου.

Το νέο Δ.Σ. Συλλόγου Σαρακατσαναίων Ν. Πρεβέζης με τριετή θητεία 2020-2022:

Τακτικά Μέλη

Πρόεδρος: Θεόδωρος Κάλλης, του Δημητρίου
Αντιπρόεδρος: Γεώργιος Κουμπής, του Αθανασίου
Γραμματέας: Κωνσταντίνος Ακριβής του Νικολάου
Ταμίας: Νικόλαος Σούρλας, του Ελευθερίου
Μέλος: Λεωνίδας Καζούκας, του Χρήστου, Υπεύθυνος Χορευτικού-Νεολαίας

Αναπληρωματικά Μέλη

Αθανασία Κεραμάρη, του Σταμούλη, Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων & Επικοινωνίας

για την Ελεγκτική Επιτροπή

Παναγιώτης Ζήγος, του Ιωάννη
Λάμπρος Κάτσανος, του Γεωργίου
Βασίλειος Κήπτας, του Δημητρίου

Αντιπρόσωποι του Συλλόγου στην Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Σαρακατσαναίων (Π.Ο.Σ.Σ.)

Ιωάννης Ακριβής του Δημητρίου
Γεώργιος Κουμπής του Αθανασίου
Αναπληρωματικά μέλη:
Πολυξένη Μπάρκα, του Νικολάου
Κωνσταντίνος Πάσχος, του Νικολάου

Ευχαριστούμε τα μέλη και τους φίλους του Συλλόγου για την παρουσία τους στην κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας την Παρασκευή 31 Ιανουαρίου 2020, στο κέντρο «Μπάρμπα-Νάκος». Σε μια όμορφη βραδιά, για το καλωσόρισμα του νέου χρόνου

Λαμβάνοντας υπόψη και σεβόμενοι τις οδηγίες των αρμοδίων Αρχών για τις εξελίξεις στην χώρα μας, σχετικά με την εξάπλωση του ιού Covid-19, και μετά από συζήτηση με τα μέλη του την Κυριακή 8/3/2020 στη Σαρακατσανική Στάνη στα Φλάμπουρα, σε έκτακτο Διοικητικό Συμβούλιο, αποφασίσθηκε η αναβολή του ετήσιου χορό που ήταν προγραμματισμένος για τις 21/03/2020.

Η Μετακινούμενη Κτηνοτροφία στον Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Κατά τη 14η συνεδρίαση της Διακυβερνητικής Επιτροπής της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς στις 11 Δεκεμβρίου 2019 αποφασίστηκε η εγγραφή της "Μετακινούμενης Κτηνοτροφίας- Η εποχιακή μετακίνηση των κοπαδιών πάνω στις παραδοσιακές διαδρομές τους, στη Μεσόγειο και στις Άλπεις" στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας.

Είχε προηγηθεί η εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2017.

Η Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς αποτελεί διεθνή συνθήκη που υιοθετήθηκε από την UNESCO το 2003 και κυρώθηκε από την Ελλάδα το 2006.

Ο όρος «μετακινούμενη κτηνοτροφία» δηλώνει την ετήσια μετακίνηση των κοπαδιών αιγοπροβάτων μεταξύ θερινών και χειμερινών βοσκοτόπων, ανεξάρτητα από το μέσο και την απόσταση που διανύουν. Η πρακτική της μετακίνησης βρίσκεται στον πυρήνα της πολιτισμικής και κοινωνικής συγκρότησης των ορεινών κτηνοτροφικών κοινοτήτων, ενώ

έχει συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση του τοπίου των περιοχών που αναπτύχθηκε ιστορικά. Οι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι είναι φορείς γνώσεων και πρακτικών, που σχετίζονται αφενός με τη βέλτιστη αξιοποίηση των διαθέσιμων φυσικών πόρων (λιβάδια, υδάτινες πηγές κ.ά.) και των κλιματικών δεδομένων, και αφετέρου με την παραγωγή ποιοτικών αγροδιατροφικών προϊόντων.

Φορείς της κληρονομιάς της μετακινούμενης κτηνοτροφίας είναι οι ίδιοι οι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι και οι οικογένειές τους, καθώς και οι κτηνοτροφικές κοινότητες, που εντοπίζονται κυρίως στον ορεινό χώρο. Στην Ελλάδα Σαρακατσάνοι και οι Βλάχοι έχουν ταυτιστεί περισσότερο με τη μετακινούμενη κτηνοτροφία, ως πρακτική που διαμόρφωσε καθοριστικά την πολιτισμική και κοινωνική τους συγκρότηση.

Η πρωτοβουλία για την εγγραφή ανήκει στο Δίκτυο Μετακινούμενων Κτηνοτρόφων το οποίο ασχολείται με τη διατήρηση και την ανάδειξη της σημασίας της μετακινούμενης κτηνοτροφίας.

Ο Πατήρ (να βάλει το χέρι του), ο ιός και το πνεύμα των ημερών

συνέχεια από τη σελίδα 1

Και για να μην ψάχνετε στα λεξικά για να βρείτε τι ήταν οι «ορκοκομιστές», όπως έκανα κι εγώ, σας λέω ότι ήταν μικρά επαρχιωτόπουλα που πήγαν να βρουν την τύχη τους στην Αθήνα, κουβαλώντας τα ψώνια των κυράδων της μεγαλούπολης. Ήμεναν πολλά μαζί, μαζί με τους στιλβωτές υποδημάτων (λούστρους) σε φτωχόσπιτα. Μια άλλη Αθήνα, μιας άλλης εποχής.

Να δούμε και κάποιες ομοιότητες και διαφορές στην αντιμετώπιση της γρίπης τότε και του κορωνοϊού σήμερα.

Η προσπάθεια και η ελπίδα των επιστημόνων αλλά και των απλών ανθρώπων για την εξεύρεση φαρμάκου ήταν και τότε έντονη. Τηλεγραφήματα μέσω πρεσβειών σε ξένες χώρες, γιατί με τηλεγραφήματα γινόταν η επικοινωνία, ανέφεραν ότι δόθηκε βρέθηκε φάρμακο από κάποιον γιατρό για να έρθει η διάφρευση ύστερα από κλινικές δοκιμές που γινόταν, και τελικά η απογοήτευση. Ένας γιατρός, σύμφωνα με την εφημερίδα «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», 7-11-18, προτείνει ως μοναδικό τρόπο γιατρίας τις «κοφτές βεντούζες», που κάποιον ηλικιωμένοι Σαρακατσάνοι τις δοκίμασαν στις πλάτες τους απ' τις μανάδες ή τις θειάδες τους. Θυμάμαι μια φορά, όσο κρούει ο νους μου, που κάλεσαν τη μάνα μου να πάει στο σπίτι ενός

άρρωστου από γρίπη συγχωριανού (χωριάτη) να παράσχει τις «ιατρικές υπηρεσίες» της κόβοντας βεντούζες, γιατί η βλάχα ήξερε να «κόβει» βεντούζες. Προσοχή, είναι άλλο να «ρίχνεις» και άλλο να «κόβεις» βεντούζες.

Η γρίπη του 1918 είχε και ταξικά χαρακτηριστικά, σε αντίθεση με τον κορωνοϊό του σήμερα, που δεν κάνει διακρίσεις, και με δεδομένο ότι μέχρι τώρα είναι περισσότερο διαδεδομένος σε οικονομικά ισχυρότερες χώρες, φαίνεται πως μάλλον σοσιαλίζει. Η γρίπη χτυπούσε τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις, όπως φαίνεται από δημοσιεύματα εφημερίδων που αναφέρουν ότι «επιτροπή διευθυντών των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων παρακάλεσε να επιτραπεί εις αυτούς να ανοίξουν τα σχολεία των επί τω λόγω, ότι οι εις αυτά φοιτούντες μαθηταί είναι ολίγοι και ανήκουν εις τα ευπόρους τάξεις εις τα οποίας τα κρούσματα της γρίπης είναι ελάχιστα» (εφημερίδα «ΕΜΠΡΟΣ», 2/11/2018)

Ακόμα μια ουσιαστική διαφορά της γρίπης του '18 με τον κορωνοϊό είναι ότι η γρίπη προσέβαλε κυρίως μικρά παιδιά, ενώ ο κορωνοϊός, φαίνεται πιο «ανθρώπινος» και προς το παρόν τουλάχιστον χτυπάει περισσότερο τους υπερήλικες.

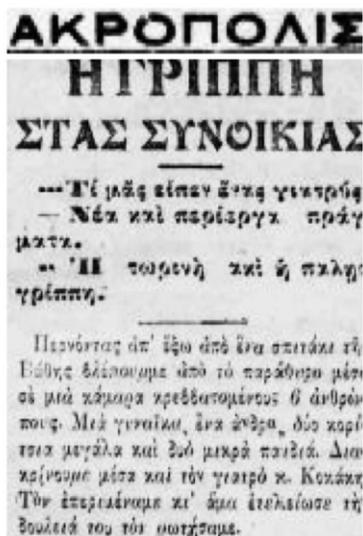
Στα μέτρα περιορισμού του συγχρωτισμού δεν γίνεται στον τύπο κατά την εποχή της «ισπανικής γρίπης» καμία αναφορά για κλείσιμο των εκκλησιών ή περιορισμό των θρησκευτικών τελετών. Αναφέρεται μάλιστα, ότι επειδή στην περιοχή Αθηνών υπήρχαν πολλά θύματα, κατέβασαν από το γνωστό μοναστήρι την εικόνα της Παναγίας της Προυσιώτισσας, η οποία ονομάστηκε η «Παναγιά της γρίπης», και αποδίδονται

και θαύματα στη χάρη της.

Η καραντίνα στην οποία υποβάλλονται όσοι έρχονται από χώρες ή περιοχές με αυξημένα κρούσματα κορωνοϊού δεν είναι σημερινή εφεύρεση. Ο Ηπειρώτης ιστοριοδίφης Κώστας Λαζαρίδης αναφέρει ότι κατά τη διάνοιξη του δρόμου στο Κεντρικό Ζαγόρι, λίγο πιο πάνω από τη γνωστή γέφυρα του Κόκκορου, βρέθηκαν ανθρώπινα οστά, τα οποία αποδίδει σε ταξιδεμένους Ζαγορίσιους που πέθαναν, ενώ ήταν σε καραντίνα προερχόμενοι από χώρες που ήταν ταξιθεμένοι. Πριν πάνε στο χωριό και στους δικούς τους, έμεναν απομονωμένοι εκεί σε κάποιο οίκημα, του οποίου σώζονται τα ερείπια, για κάποιο χρονικό διάστημα, κυρίως για τον φόβο σεξουαλικά μεταδιδόμενων ασθενειών. Οι Σαρακατσαναίοι για την επιδημία χρησιμοποιούσαν τη λέξη «συρμή», επειδή σέρνεται, διαδίδεται, και για τη γρίπη του '18 έλεγαν «τότε με τη μεγάλη συρμή».

Κατά τη σύνταξη των Γενεαλογικών Δένδρων (Γ.Δ.) των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου, διαπιστώθηκε ότι οι θάνατοι στους Σαρακατσαναίους από τη γρίπη του 1918 ήταν πολλοί. Κάποιοι, από τους πληροφορητές και τους συντάκτες των Γ.Δ. αναφέρουν και ονόματα ατόμων, κυρίως νέων, που πέθαναν στη μεγάλη αυτή γρίπη. Σε πολλά Γ.Δ. οι πληροφορίες αυτές δεν καταγράφονται, και μάλλον τώρα είναι αργά, καθότι πολλά από τα άτομα που βοήθησαν στη σύνταξη των Δένδρων δεν ζουν πλέον. Ονόματα με άτομα που πέθαναν από τη γρίπη υπάρχουν στα Γενεαλογικά Δένδρα των Παπιγκιωταίων, Κατσιναίων, Γιαννακαίων. Στο Γ.Δ. των Γιαννακαίων αναφέρεται ότι τρεις αδελφές, η Ισιπολύπη, η Αλεξάνδρα και η Βικτωρία, κόρες του Γιάννη Δ. Γιαννακού από το Τσετέλοβο πέθαναν από τη γρίπη.

Επίσης στο Γενεαλογικό Δένδρο των Κουμπταίων σημειώνεται ότι ο Δημήτρης Κουμπής-Νταχής είχε εγκατασταθεί αρχικά στο χωριό Λαφίστα Ιωαννίνων για να κληρονομήσει τα κτήματα ενός Άραβα μπέη, του Νταχρί, από τον οποίο πήρε και το όνομά του. Όταν όμως στη μεγάλη γρίπη πέθαναν πολλά

εγγόνια του, έφυγε από τη Λαφίστα, που ήταν κοντά σε λίμνη που τώρα έχει αποξηρανθεί, και εγκαταστάθηκε στα Κάτω Πεδινά.

Ακόμα μια αρρώστια που «θέρισε» μέχρι το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε και γενικεύτηκε η θεραπεία της, ήταν η φυματίωση. Στους πληθυσμούς της υπαίθρου δεν είχε τη συχνότητα που είχε στις αστικές περιοχές, δεν έλειψαν όμως και στους αγροτικούς πληθυσμούς τα θύματα. Οι Σαρακατσάνοι απέφευγαν να αναφέρουν ως αιτία θανάτου την φυματίωση, γιατί, δυστυχώς, υπήρχε μία κοινωνική διάκριση σε βάρος των ανθρώπων που ήταν φυματικοί. Σε αυτό συνέβαλε προφανώς και η αναγκαστική απομόνωση στην οποία έπρεπε να τεθούν τα άτομα που ασθενούσαν για να μη μεταδοθεί η ασθένεια και σε άλλους. Η λέξη φυματικός, χτικιάρης, είχε καταντήσει βρισιά και οι αντίστοιχοι ασθενείς, ακόμα και όταν θεραπεύονταν, ήταν κοινωνικά στιγματισμένοι.

Όλοι, φαντάζομαι, έχετε δει τη φωτογραφία που το 1922 τράβηξε ο Δανός Κάρστεν Χέγκ στα βουνά της Ηπείρου, όταν ήρθε να μελετήσει το γλωσσικό ιδίωμα των Σαρακατσαναίων, η οποία δείχνει έξω από μια Ζαγορίσια εξώπορτα μια γυναίκα με δυο όμορφα κοριτσάκια, με πανέμορφες παραδοσιακές σαρακατσάνικες στολές. Λίγοι, πιστεύω, γνωρίζετε τα ονόματα από τα εικονιζόμενα πρόσωπα. Και ελάχιστοι, λογικό

είναι, γνωρίζετε ότι το κοριτσάκι που είναι στο δεξιό μέρος της φωτογραφίας πέθανε από φυματίωση, νεότερα, κάνα χρόνο μετά το γάμο της.

Τον κοινωνικό στιγματισμό που είχαν τα άτομα που έπασχαν από φυματίωση, ακόμα και μετά την αποθεραπεία τους, αλλά και οι οικογένειές τους, δείχνει ξεκάθαρα ο γνωστός λογοτέχνης Μενέλαος Λουντέμης στο διήγημά του «Γλυκοχάραμα». Τα ονόματα στο διήγημα είναι φανταστικά, αλλά αντιστοιχούν σε πραγματικά πρόσωπα από Σαρακατσάνους της Δυτικής Μακεδονίας στις στάνες των οποίων ήταν καλυβοδάσκαλος ο συγγραφέας.

Χαίρονται τα φίδια; Ποιος ξέρει... Μα αν τύχει και χαίρονται κείνα, έτσι θα χάρηκαν κι οι δυο όχεντρες του τόπου: η Κάντιω και η Παναγίω.

Τίποτα δεν είναι γλυκότερο στον κακό παρ' όταν βλάφτει. Τον θρέφει η συμφορά του άλλου, ο παιδεμός του άλλου τον ζει.

Αφού διάβηκαν το μισό τους καλοκαίρι οι δυο όχεντρες, βάζοντας φωτίλια και χύνοντας μερμήγκι στα αυτιά του κόσμου, κείνη τη δολερή νύχτα του καλοκαιριού, πήραν την απόφαση «για το καλό του τόπου, για τη γεια του κόσμου» να παραδώσουν στη φωτιά τα καλύβια των δυο άρρωστων ανθρώπων και να τους κάνουνε να ξεκουμπιστούνε.

«Θα πάμε να κάνουμε το χτικιό είπαν, «και να γλυτώσουμε κι απ' την αντροπή»

Το μίλησαν, το μελέτησαν και την άκραχτη νύχτα όντας καταλάγιασαν οι αχού, πήραν μαζί τους γκάζι και σπέρτα και πήγανε και βάλανε φωτιά.

Η χλωροκίνη, για την οποία πολύς λόγος γίνεται στις μέρες μας, για την αποτελεσματικότητα ή όχι στην θεραπεία του κορωνοϊού, παραπέμπει στο κινίνο, και σίγουρα έχουν κάποια συγγένεια μεταξύ τους. Το κινίνο χρησιμοποιήθηκε στη θεραπεία της ελονοσίας, η οποία δεν πείραζε ιδιαίτερα τους Σαρακατσάνους γιατί το καλοκαίρι που τα κουνούπια από τους βάλτους και τις λίμνες στους κάμπους τη διέδιδαν, αυτοί ήταν στα βουνά. Λίγοι ήταν οι Σαρακατσάνοι, που «θερμάθηκαν», ανέβασαν δηλαδή πυρετό τον οποίο προκαλούσε η ελονοσία. Η αποξήρανση των βάλτων και μερικών μικρών λιμνών στην Ήπειρο, μαζί με την εφαρμογή εντομοκτόνων, συνετέλεσαν στην μείωση της ελονοσίας. Ήμεναν μόνο η πικρίλα του κινίνου και οι στίχοι του τραγουδιού:

Εγώ στους κάμπους δε βαστώ,

ζεστό νερό δεν πίνω

Το πίνω και θερμαίνουμαι.....

Ξαναγυρνώντας στις μέρες μας και στον κορωνοϊό, και επειδή ουδέν κακό αμιγές καλού, μπορούμε να αξιοποιήσουμε τις ευκαιρίες που μας δίνει η αναγκαστική κλεισούρα. Υπάρχουν πολλά που μπορούμε να κάνουμε μένοντας μέσα. Άλλωστε αργία μήτηρ πάσης κακίας. Η δικαιολογία, ας πούμε, για την μη επικοινωνία μέχρι τώρα, με δικούς μας ανθρώπους, ότι τάχα φταίει η δουλειά και η καθημερινότητα, η ρουτίνα, και για αυτό δεν έχουμε χρόνο να επικοινωνήσουμε, δεν ευσταθεί πλέον. «Μαζώχκαμαν γκ'βάρη», όπως έλεγαν οι παλιοί, και αλλάζουμε κανάλι το κανάλι, να ακούσουμε τον πάσα ένα, ειδικό και μη, να μας αναλύει, να προβλέπει, να συγκρίνει τι γίνεται σε σχέση με άλλες χώρες κ.λπ., κ.λπ..

Δεν χρειάζεται να είσαι λομφολόγος να ξέρεις ότι ο ιός δεν μεταδίδεται με την τηλεφωνική επικοινωνία.

Είναι καιρός να γίνουμε πιο ανθρωπίνους στις σχέσεις μας.

Πνευματική διαύγεια ως αντίδοτο της κρίσης

Του Δημήτρη Κ. Μπάκα

Προοίμιο

Ζούμε σε μια περίοδο, που κατακλύζεται από μια γενικευμένη κρίση! Κρίση κάθε είδους και μεγέθους. Οικονομική, πθική, καπιταλισμού, κοινωνίας, γάμου, παιδείας ...ανθρωπινότητας. Και τώρα κρίση σε όλο τον Πλανήτη λόγω ιού. Μια λέξη ελληνικής καταγωγής, που τη δανείστηκαν σχεδόν όλες οι γλώσσες του κόσμου. Μια λέξη, που καθώς γενικεύεται χάνει το περιεχόμενό της. Σήμερα κατά βάση λέγοντας κρίση εννοούμε μια εξέλιξη αβέβαιης διαδικασίας, που δεν επιτρέπει τη διάγνωση και την προβλεψιμότητα. Η λέξη κρίση διαδίδεται βαθμιαία κατακλύζοντας κάθε τι το κοινωνικό και ανθρώπινο και όταν επεκτείνεται στη κουλτούρα, στον πολιτισμό, στην ανθρωπότητα χάνει κάθε περιγράμμα. Τότε λέμε πως κάτι δεν πάει καλά οπότε καταλήγουμε σε μια πλήρη συσκότιση. Θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε σε ελάχιστο βαθμό το απροσμέτρητο βάθος όπως και την τεράστια σημασία που έχει αυτή η λέξη στη ζωή όλων μας.

Εισαγωγή

Στο λεξικό της Ελληνικής γλώσσας ως κρίση καταγράφεται: διαχωρισμός, ξεχώρισμα, διανοητική ενέργεια και έκφραση γνώμης και απόφασης. Ικανότητα του σκέπτεσθαι, λογική, ευθυκρισία, δικαστική γνωμοδότηση αλλά και βάσανος και παίδεμα. Όμως έχουμε και κρίσεις για προαγωγές κοκ. Κατά βάση λοιπόν σημαίνει απόφαση ύστερα ενδελεχώς εξέταση. Μια στιγμή κρίσιμης απόφασης. Μια αποφασιστική στιγμή. Μια ώρα διαταραχής, αρρυθμίας που αναδύονται αβεβαιότητες. Αυτό που απλοϊκά λέγεται «όλα πάνε άσχημα» πολλές φορές εκδηλώνει ότι κάτι μας αποκαλύπτει που υπήρχε και δεν το είχαμε αντιληφθεί, όπως επίσης ότι κάτι βρίσκεται εξέλιξη και γίνεται. Η κρίση αποκαλύπτει ξαφνικά τη δύναμη και τη μορφή αυτού που σε κανονικές καταστάσεις παραμένει αόρατο.

Η αταξία, ο ανταγωνισμός και η σύγκρουση εντάσσονται και συμβαίνουν μέσα στην ατομική και κοινωνική ζωή. Η κρίση, ως *ρήξη της γνώμης* που κυριαρχεί, είναι μια στιγμή εκδήλωσης της αλήθειας, που δεν αντιλαμβάνονμαστε σε συνθήκες «κανονικής ροής».

Κάθε εξέλιξη δεν έχει απλά γραμμικές πορείες, αλλά χαρακτηρίζεται και από ασυνέχειες και ρήξεις, που καλούνται διαλειπτότητες. Η σύγχρονη βιολογία θεωρεί ότι κάθε ζωντανός οργανισμός αυτοοργανώνεται, όταν τελεί σε μια κρίσιμη κατάσταση και έτσι αυτοαναπαράγεται και αυτοδιαιώνίζεται. Κάθε δομισμός αυτοοργανώνεται (αποδιοργανώνεται-αναδιοργανώνεται) και εξελίσσεται μέσα από διαρκείς κρίσεις εντός των ορίων αυτορρύθμισης.

Κρίση συνιστά ένα σημείο καμψής που επιτρέπει τη διάγνωση, ότι χάθηκε η συνέχεια και ο ρυθμός, οπότε προκαλείται απροσδιοριστία εκεί που υπήρχε ντετερμινισμός (αιτιοκρατία προβλεψιμότητα). Κοντολογίς, μια μείωση της γνώσης. Η κρίση λοιπόν είναι ένα οριακό σημείο, όπου ταυτόχρονα έχουμε αναποφασιστικότητα και αποφασιστικότητα.

Έννοια της κρίσης

Έννοια της κρίσης είναι στην ουσία ένας αστερισμός επιμέρους εννοιών που αλληλοσχετίζονται θετικά και αρνητικά, όπως διαταραχή, αρρυθμία, υπερφόρτιση, αβεβαιότητα κοκ. Η ιδέα της διαταραχής που οφείλεται σε εξωτερικό συμβάν μπορεί να προκαλέσει μια εξωτερική διαταραχή που πυροδοτεί μια κρίση. Μια ήττα από εξωτερική επίθεση εχθρού, μια κακοκαιρία, ένας σεισμός, ο κορωνοϊός κλπ. μπορεί να γίνουν σοβαρές αιτίες κρίσεων. Η εξωτερική, όμως, διαταραχή ενδέχεται να προκαλέσει και θετικά φαινόμενα, όπως συσπείρωση και ομοψυχία. Σε μια οικονομία μια υπερβολική αύξηση προσφοράς σε σχέση με τη ζήτηση επίσης. Κάθε ποσοτική μη αναμενόμενη αύξηση ή μείωση μπορεί να προκαλέσει υπερφορτίσεις ή κρίσιμες καταστάσεις, που δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν σύμφωνα με τους κανόνες και τα πρότυπα της τρέχουσας λειτουργίας ή με ανάλογο εσωτερικό μετασχηματισμό του συστήματος.

Σύνθητες φαινόμενο υπερφορτίσεων είναι η διπλή καθήλωση (double-bind), δηλαδή το σύστημα καθιλώνεται ανάμεσα σε δύο αντίθετες απαιτήσεις, οπότε παραλύει και απορρυθμίζεται. Η κρίση εμφανίζεται ως απουσία λύσης. Μπορεί, όμως, ξαφνικά να προκαλέσει μια καινούργια λύση και έναν εξελικτικό μετασχηματισμό.

Σχολιασμός

Η εσωτερική διαταραχή ως αταξία (εντροπία) υπάρχει σε κάθε οργανισμό. Όταν βρίσκεται μέσα σε κάποια όρια μπορεί να αντιμετωπιστεί με ανάδυσση αρνητικής εντροπίας (ζωτικής δύναμης), που αναζωογονεί και διαιώνίζει τον οργανισμό. Στην περίπτωση αυτή λέμε ότι οργανισμός είναι υγιής και τελεί σε κατάσταση αυτοοργανού-

μενης κρισιμότητας. Κάθε σύστημα, όπως το κοινωνικό στους κόλπους του περιέχει και λειτουργεί μάλιστα εξ αιτίας της αταξίας που σημαίνει ότι ένα μέρος της εντροπίας συγκρατείται, διορθώνεται και ενσωματώνεται στον οργανισμό ως ενεργό δύναμη ζωής. Και τότε ο οργανισμός βρίσκεται σε κατάσταση διακριτής ισορροπίας.

Όταν υπάρχει υποκρίσιμη κατάσταση τότε ο οργανισμός δεν αποδίδει το μέγιστο και υποαναπτύσσεται ή βρίσκεται σε στασιμότητα και ύφεση. Αντίθετα, όταν η κατάσταση ξεπεράσει το ανώτατο όριο δυνατοτήτων αυτοοργάνωσης τότε προκαλείται αρρυθμία που εκφράζεται σε δυσλειτουργία. Προκαλείται ρήξη εκεί που υπήρχε ανασταλτική ανάδραση και σύγκρουση εκεί που υπήρχε συμπληρωματικότητα. Το σύνολο του συστήματος που προσβάλλεται από την κρίση εισέρχεται σε φάση όπου αναπτύσσονται ακαμψίες που δεν επιτρέπουν την επαναφορά στην μορφή πλαστικότητας που επιτρέπει την διαρκή αναδιοργάνωση.

- Η φάση της κρίσης ενδέχεται να αναπτύξει ποικίλες όψεις άγνωστες μέχρι τότε, καθόσον δημιουργείται απεμπλοκή άλλων δυνατοτήτων (θετικών ή οπισθοδρομικών), που είχαν ανασταλεί. Όπως:

- Θετικές αναδράσεις (feed-back) που επαυξάνουν τις εκτροπές, που είναι δυνατόν να προκαλέσουν ιλιγγιώδη ρυθμό αλυσιδωτών παρεκκλίσεων και ταχείας διάσπασης.

- Συμπληρωματικές δυνάμεις να μεταβληθούν σε συναγωνιστικές και ανταγωνιστικές πχ σε μια κοινωνία «όλοι εναντίων όλων».

- Εκδήλωση επιθετικών και συγκρουσιακών χαρακτηριστικών όχι μόνον εσωτερικά μεταξύ ατόμων και ομάδων αλλά και προς το εξωτερικό τους.

- Ακραίο πολλαπλασιασμό διπλών καθηλώσεων της υπεύθυνης εξουσίας, που δεν μπορεί ούτε να ανεχθεί ούτε να καταστείλει την ανάπτυξη παρεκκλίσεων.

- Απελευθέρωση και αφύπνιση νέων τρόπων αναδιοργάνωσης μέχρι και «επαναστάσεων» στη σκέψη και τις ενέργειες με ένα ξεμπλοκάρισμα πνευματικών δραστηριοτήτων λόγω αφύπνισης της κοινής συνειδήσεως για τις ελλείψεις και ατέλειες που αποκάλυψε η κρίση.

Αν ονομάζαμε «κρίση» κάθε τέτοια αρρυθμία θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ιστορία της ανθρωπότητας αποτελείται από αλυσιδωτές κρίσεις, που ξεπερνούν ένα σημείο αιχμής. Οικονομικές, κοινωνικές αρρυθμίες ή πολιτικές.

Οι πιο επικίνδυνες κρίσεις συμβαίνουν, όταν η κρίσιμη αιχμή πλήξει την πνευματική ζωή. Τότε συνήθως διαχέεται στη ζωή γενικά, όπως όταν μια αρρώστια πλήξει τον εγκέφαλο και μοιραία νοσεί ολόκληρος οργανισμός. Πνευματική κρίση δηλαδή ότι πλήττει όλο το σύστημα των παραγόντων που συναποτελούν το κοινωνικό γίγνεσθαι και αυτό συμβαίνει όταν διαταράσσεται η τάξη και το μέτρο που διασφαλίζουν την αρμονική συν-λειτουργία του συνόλου. Επειδή κάθε ζωντανός οργανισμός, όπως είναι η ανθρώπινη κοινωνία, είναι αεικίνητο και εξελισσόμενο σύνολο η κρίση προσβάλλει όλα τα κύτταρα-μέλη και διασπάται η ενότητα. Επειδή ο άνθρωπος λειτουργεί διττά, με έλλογες και μη δυνάμεις, η υπέρβαση κάθε μέτρου προκαλεί ανισορροπία!

Με τη διάδοση των τεχνικών εφαρμογών που οφείλονται στην καταπληκτική άνοδο των θετικών επιστημών ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής μας πήρε μια έντονη μηχανοποιημένη μορφή, θα λέγαμε. Ουσιαστικά επικρατεί ο εκλογικευμένος ανορθολογισμός! Ο άνθρωπος χάνει το συνηθισμένο μέτρο, που καθορίζεται συνήθως από τις πνευματικές αξίες με αντικειμενική θεώρηση λόγω πολυχρονίου εφαρμογής τους.

Η πνευματική κρίση είναι κρίση των αξιών του ανθρώπου. Η άρνηση των πνευματικών αξιών συνήθως παρουσιάζεται με περίτεχνα προσωπεία και αλλοιώσεις του περιεχομένου. Το ωραίο αντικαταστάθηκε με το προκλητικό. Το αληθινό με την ατομική πεποίθηση και το αγαθό έγινε συμφέρον ατομικό.

Φυσικά, ζούμε στον χρυσό αιώνα των θετικών επιστημών, που ουσιαστικά προσδίδουν απίθανη ελευθερία στον άνθρωπο έναντι των φυσικών και λειτουργικών αναγκών με την υπερνίκηση των δυσκολιών. Για το εμφανές έλλειμμα ευτυχίας δεν φταίει η τεχνική πρόοδος, αλλά το γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν άντεξε στους πειρασμούς του ευδαιμονισμού που γεννά η πρόοδος αυτή. Η απόλαυση έγινε αυτοσκοπός. Ο άνθρωπος κατέστη υπηρέτης του επιτεύματός του. Η τάση για μεγαλύτερη υλική απόλαυση κατέστη άπειρη με την πλήρη εμπορευματοποίηση της ζωής, οπότε η υπερβολή της και η αδυναμία ικανοποίησής της από μεγάλες μάζες έφτασε στο αφόρητο σημείο της απόγνωσης που επιδεινώνει περισ-

σότερο την κάθε είδους κρίση. Συνήθως, ο κορεσμένος ευδαιμονισμός προκαλεί πιο οδυνηρά συμπτώματα από την οικονομική αθλιότητα.

Συμπεράσματα

Η τεχνο-οικονομίστικη σκέψη της Δύσης δεν κατέχει τη λύση. Ο εφαρμοσμένος κομμουνισμός απέτυχε ως μεσοσιανισμός. Και όλα τα σχήματα που στηρίζονται σε θεωρίες που δεν έχουν ως πρωτεύοντα μέτοχο τον άνθρωπο δεν έδωσαν και δεν δίνουν την πολυπόθητη ευδαιμονία. Τα όσα τα τελευταία χρόνια ολόκληρος ο πλανήτης διέρχεται δεινά, ίσως, ευελπιστούμε, να προκαλέσουν την ανάδυση μιας νέας κοινής συνείδησης για μεταρρύθμιση στη σκέψη και τη δράση.

Μια νέα διατύπωση της ανάπτυξης θαρρούμε ότι πρέπει να πάρει προτεραιότητα. Μια *ανάπτυξη, η οποία εμπνέεται σε μια ολιστική νοημοσύνη που αναδύεται από μια ολιστική παιδεία. Μια αρμονική ανάπτυξη όλων των πνευματικών αρετών με σύμμετρο τρόπο. Μια διαυγέστερη γνωστική παιδεία σε συνδυασμό με την αισθητική – συναισθηματική λεπταίσθησία και την πθική καλλιέργεια.*

Είμαστε υποχρεωμένοι να ξαναέλθουμε στο βασικό συνθετικό που είναι ο άνθρωπος ως πρόσωπο-υποκείμενο, δηλαδή ως ελεύθερος και χρηστοθήης φορέας αξιών (εμμενών σχέσεων) που σημαίνει υπεύθυνος για τις πράξεις του και ανοικτός σε μια κοινωνία προσώπων που συνιστά υποκείμενο, από το οποίο θα αναδύονται υγιής κοινωνική συνείδηση και δυνάμεις για ενέργειες που ξεπερνούν τις δυνατότητες των ατόμων.

Κάθε αλήθεια, που εκδηλώνεται ως ρήξη και κρίση, εκποτίζει τις συγκροτημένες γνώσεις αλλά, κυρίως, αντιπαράθεται στις γνώμες (αρχαίοι Έλληνες έλεγαν «δόξα» τη γνώμη), παραστάσεις δίχως αλήθεια συνήθως. «Θραύσματα του διακινούμενου ειδέναι». Φράκταλ πληροφοριών. Και όμως αυτές οι γνώμες συνιστούν το υλικό επικοινωνίας μας μεταξύ μας. Με γνώμες συνδιαλεγόμαστε καθημερινά: «οι χαμπλοί μισθοί, οι αδυναμίες της Κυβέρνησης, βαρβαρότητα, η έλλειψη αγωγής, όλοι το ίδιο κάνουν, τα σκάνδαλα κοκ» αυτά συνιστούν την πρώτη ύλη στην επικοινωνία μας, που θεωρείται ως ακρογωνιαίος λίθος του «δημοκρατικού» και του «πθικού». Γνώμες επί παντός επιστητού, που στο βάθος υποκρύπτουν το ατομικό μας συμφέρον. Η γνώμη είναι εντεύθεν του αληθινού και του ψεύτικου. Είναι μισή αλήθεια που διευκολύνει αφάνταστα την επικοινωνία μας.

Επίλογος

Η ζωή εξελίχθηκε κάτω από συνεχείς κρίσεις. Το ίδιο και η ανθρώπινη ιστορία. *Όλες οι κρίσεις προκαλούν αλλαγές και κάνουν πιο ορατή την πραγματικότητα.* Οι κρίσεις είναι ουδέτερες. Μπορεί να έχουν θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα ή συνήθως και τα δύο μαζί.

Εξαρτάται από τους ανθρώπους που συμμετέχουν στις κρίσεις. Γι' αυτό χρειαζόμαστε υγιή Αγωγή που διαμορφώνει Ανθρώπους- Πρόσωπα- Πολίτες!

Η συμμετοχή του καθενός μας είναι υποχρέωση. Όχι μόνον για προσωπικό –ατομικό συμφέρον, αλλά και το γενικότερο συμφέρον του κοινωνικού μας περιβάλλοντος και ειδικότερα της Πατρίδας μας που δοκιμάζεται και οπωσδήποτε θα δοκιμάζεται από ποικίλες κρίσεις.

Κάθε κρίση μπορεί να είναι μια ευκαιρία να προσεγγίσουμε την αλήθεια. Απαιτείται όμως να απομακρυνθούμε κατά τι από το άμεσο ατομικό συμφέρον και τις τυφλώσεις της γνώσης. Τις αυταπάτες μας. Να επιδιώξουμε Παιδεία Ολιστική που οδηγεί στην πορεία της αλήθειας, της ωραιότητας και της πθικής στάσης. Εκεί βρίσκονται τα πιο εμμενή στοιχεία της ανθρώπινης ποιότητας που έχει κατακτηθεί μέσα σε τόσες ανθρώπινες τραγωδίες, προόδους και καταστροφές. Αυτή η μέθεξη συνιστά το πιο μόνιμο, το πιο αληθινό το δικό μας καθήκον.

Η κρίση, όποια μορφή και εάν έχει, θα ήταν πιο ωφέλιμη εάν τη βλέπαμε με ματιά πιο διαυγή και ξεκάθαρη, σε πλατύτερο τοπικό, αλλά και χρονικό ορίζοντα. Να βλέπαμε την πραγματικότητα πιο ψύχραιμα με λαμπικρισμένο πνεύμα. Όχι θολωμένο από τη λανθασμένη γνώμη.

Να συνειδητοποιήσουμε όλοι μας ότι για να υπάρχει ατομική ευδαιμονία είναι απαραίτητη προϋπόθεση να έχουμε υγιή Κοινωνία. Να έχουμε ισχυρούς Θεσμούς που συνιστούν την Πολιτεία. Ακμαίο Στράτευμα στα Σύνορα της Πατρίδας μας. Νοσοκομεία πλήρη εξοπλισμένα για εξασφάλιση της όλης Υγείας. Ασφάλεια των πολιτών... και προπαντός σύμπνοια, κατανόηση και συνοχή..

Συμπερασματικά να είμαστε Λαός αρμονικός. Να έχουμε ευθύνη της ενσυνείδητης συμμετοχής στην πολιτική ζωή της Πατρίδας μας εναρμονισμένοι στην Εκτελεστική, Νομοθετική και Δικαστική Εξουσία που εξασφαλίζουν την Οντότητα της Πατρίδας μας.

Η Πατρίδα νοείται, μόνον, ως οντότητα, ζωντανός και ενεργός οργανισμός, ως υποκείμενο άρα η πιο επικίνδυνη κρίση είναι η πνευματική. Όταν κάποια κύτταρα ή όργανα δεν λειτουργούν μέσα στο ρυθμό που απαιτεί ο οργανισμός της συγκροτημένης πολιτείας, τότε οπωσδήποτε θα επέλθει κάποια κρίσιμη κατάσταση, οπότε όλα τα μέλη θα υποστούν τις συνέπειες, άσχετα εάν πρόσκαιρα κάποια επωφελούνται με την αδυναμία των άλλων.

Αυτό πάθαμε, αλλά φαίνεται ότι δεν έχουμε συναντήσει οι πολλοί την πραγματικότητα. Η αλήθεια αποκαλύφθηκε με τα συμβάντα των τελευταίων κρίσεων. Ας το παραδεχτούμε!

Μπορούμε να ξεπεράσουμε κάθε κρίση εάν ξεπεράσουμε τον εαυτό μας. Εάν μας χαρακτηρίζει εμμονή στο είναι μας, όπως μέχρι τώρα η άνοιξη δεν θα έλθει!

Είμαστε υποχρεωμένοι να επιμείνουμε. Να έχουμε την προσοχή μας στην αλήθεια που μάς αποκαλύπτεται από κάθε κρίση.

Να αναπτύξουμε υγιή πνευματική κρίση με σύνεση έχοντας πάντοτε επαφή και μέθεξη με την πραγματικότητα και ας είναι πικρή. Μια πνευματική διαύγεια θα μας φέρει πιο κοντά στην Αλήθεια της πραγματικότητας, που αναδύεται από την Ολιστική Παιδεία όλων μας.

Τότε η επιτυχία της Πατρίδας μας θα είναι επιτυχία του καθενός μας. Τότε η πλήρωση έρχεται με το να εκτελέσουμε το καθήκον μας.

Η Πατρίδα έχει ανάγκη από τη συμμετοχή, ει δυνατόν όλων μας, με γνώμονα και ορίζοντα Εκείνη, όχι με γνώμες και δοξασίες, αλλά με πραγματική ΓΝΩΣΗ της αλήθειας, με σύνεση και φρόνηση. Και όμως το μπορούμε! Αρκεί να το θελήσουμε και να το πιστέψουμε.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

Στις 22 Φεβρουαρίου 2020 πραγματοποιήθηκε ο ετήσιος χορός του Συλλόγου στο Κέντρο Αμφιθέατρο. Η προσέλευση του κόσμου ήταν ικανοποιητική, παρά τα πολλά πένθη των τελευταίων μηνών. Τραγούδησαν ο Γιώργος Γόγολος, ο Κώστας Κωνσταντάκος και ο Σταύρος Μπόνιας. Κλαρίνο έπαιζε ο Αλέξανδρος Τσουμάνης. Παρευρέθηκαν εκπρόσωποι από πολλούς Συλλόγους Σαρακατσανίων καθώς και ο πρόεδρος της Π.Ο.Σ.Σ Γεώργιος Μουτσιάνης.

Το Δ.Σ. του Συλλόγου με ευαισθησία και υπευθυνότητα προς το κοινωνικό σύνολο, και σεβόμενο τις ανακοινώσεις των νέων προληπτικών μέτρων, για την προστασία της Δημόσιας υγείας, αποφασίζει την αναβολή των εκλογών μέχρι νεωτέρας. Οι εκλογές ήταν προγραμματισμένες για 22/03/2020

Αδελφότης των εν Αθήναις Σαρακατσανίων Ηπείρου

**Χορός-Παραδοσιακό γλέντι,
Σάββατο 18 Ιανουαρίου 2020**

Στις 18 Ιανουαρίου οι Ηπειρώτες Σαρακατσάνοι της Αθήνας διοργάνωσαν Χορό-παραδοσιακό γλέντι στην αίθουσα εκδηλώσεων «Επαυλη», στο Χαϊδάρι (Μυστρά και Βουλγαροκτόνου 1). Η αίθουσα, στην οποία κάναμε για πρώτη φορά χορό, ήταν πολύ εύκολη στην πρόσβαση, ακριβώς δίπλα στη Λεωφ. Καβάλας.

Ευχαριστούμε πολύ όσους παραβρέθηκαν στο χορό μας. Πιστεύουμε ότι διασκέδασαν σε ένα γνήσιο σαρακατσάνικο γλέντι. Ευχαριστούμε τους καλλιτέχνες που συνέβαλαν σε αυτό, τους τραγουδιστές Σταύρο Μπόνια, Νίκο Γιαννακό και Νίκο Καλαμίδα καθώς και τον κλαρινίστα Αλέξανδρο Τσουμάνη με την παρέα του. Ξέχωρες ευχαριστίες οφείλουμε στα παιδιά του χορευτικού που θύμισαν κομμάτια της παράδοσης μας και επίσης στους χορηγούς που ενίσχυσαν τη λαχειοφόρο αγορά μας. Ευχόμαστε πάλι καλές αντάμωσες και παραπέμπουμε στη σελίδα του facebook της Αδελφότητας όπου αναρτήσαμε φωτογραφίες και ορισμένα βιντεάκια που τράβηξαν παραβρεθέντες στο χορό για να θυμούνται όσοι ήρθαν και να ζηλέψουν όσοι απουσίασαν χωρίς σοβαρό λόγο. Οι χορηγοί μας:

- Σύλλογος Σαρακατσανίων Πελοποννήσου
- Ξενώνας Villa Παροραία, Αφοί Παπιγκιώτη
- Ξενοδοχείο Μπελόη Αλ.Νταχρή
- Ξενοδοχείο Καδί, Αφοί Βαγγελή
- Ξενώνας Καμάρες, Κ.Καραβασιλίου-Τζένη Σουλτάνη
- Ξενοδοχείο Δίας, Αφοί Τσουμάνη
- ΕΛΑΙΑ Apartments, Καλπάκι, Κ. Καψάλης
- Βαγγέλης Ζυγούρης, Αθήνα, Πλεκτά
- Κ. Γιαννακός, Ξηροί Καρποί, Καλλιθέα
- Θωμάς Πάσχος, Φωτοτυπίες, εκτυπώσεις Καλλιθέα
- Χρ. Γόγουλας, Ταβέρνα, Καρυά Κορινθίας
- Σπύρος Κάλλης, Αθήνα

- Χρήστος Μπλέτσας, Οινοποιείο Κροκιά
- Φερεντίνος Ιωάννης
- Πρότυπο service Κουτσός
- Λουκία Χιώτη-Δούβαλη
- Εκδόσεις "Απειρος Χώρα"

Συμμετοχή στην Βασιλοκ'λούρα-Μπουκ'βάλα Σαρακατσανίων

Αντιπροσωπία της Αδελφότητάς μας παραβρέθηκε στην Θεσσαλονίκη την Κυριακή 12 Ιανουαρίου στην κοπή της πίτας των Σαρακατσανίων στη Θεσσαλονίκη. Ευχαριστούμε και συχαίρουμε την Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Σαρακατσανίων και τον Σύλλογο

Κινηματογράφηση ζωής Σαρακατσανίων

Προς τους

Αδελφότητα Σαρακατσανίων Ηπείρου Ιωάννινα
Αδελφότητα εν Αθήναις Σαρακατσανίων Ηπειρωτών

Σύλλογο Σαρακατσανίων νομού Θεσπρωτίας
Σύλλογο Σαρακατσανίων νομού Πρεβέζης

Αγαπητοί σιναφλίδες

Πριν ακόμη ιδρύσουμε την Αδελφότητα στα Γιάννενα στις συζητήσεις που είχαμε τότε αλλά και μέχρι σήμερα το κυριότερο θέμα ήταν η κινηματογράφηση της ζωής της περήφανης φυλής μας.

Πέρασαν κοντά 50 χρόνια από τότε και δυστυχώς δεν μπορέσαμε να εκπληρώσουμε αυτή τη μεγάλη υποχρέωση που έχουμε στους προγόνους μας, στα παιδιά μας, στις γενεές που έρχονται, και σε σιναφλίδες που το ονειρεύονταν αλλά ο Θεός μας τους πήρε νωρίς.

Η προσαρμογή μας από τη νομαδική ζωή της Στάνης στην Κοινωνία ίσως να είναι η αιτία που δεν το αποφασίσαμε, είχαμε την ανάγκη αποκατάστασης.

Σήμερα οι Σαρακατσανίοι της Ηπείρου (και όχι μόνο) αλλά αναφέρομαι σε μας, είναι ένα ξεχωριστό κομμάτι της κοινωνίας. Και μόνο εμείς μπορούμε να το καταφέρουμε.

Έχουμε πολλούς και διακεκριμένους επιστήμονες, εμπόρους, επαγγελματίες κ.λπ που οι αρχές και το ήθος της φυλής μας τους κάνει ξεχωριστούς. Θεωρώ ότι αυτό το σπουδαίο έργο το καθυστέρησα, έπρεπε να το είχαμε κάνει ΧΘΕΣ αύριο θα είναι πολύ ΑΡΓΑ.

Οι τέσσερις σύλλογοι είμαστε μία οικογένεια και πρέπει μαζί να το αποφασίσουμε, να πιστέψουμε ότι μπορούμε και να είστε βέβαιοι ότι θα τα καταφέρουμε.

Οι Σαρακατσανίοι της Ηπείρου που η μοίρα τους έφερε να ζούνε στην πιο φτωχή περιοχή της Ελλάδος μπόρεσαν όχι μόνο να σταθούν στα πόδια τους αλλά και να προκόψουν.

Μπορούμε όλοι μαζί (ταπεινά-αγαπημένα σαν ένας άνθρωπος). Μπορούμε, κάντε την αρχή.

Παρά τα χρόνια που με βαραίνουν θα είμαι παρών σε ό,τι με χρειαστείτε.

Με αγάπη Ηλίας Θεοδ. Κάλλης

Το Ζαγόρι υποψήφιο για Πολιτιστικό Τοπίο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO

Πριν λίγο καιρό έγινε σύσκεψη υπό την υποурγό Πολιτισμού και Αθλητισμού, Λίνα Μενδώνη, για την προετοιμασία του φακέλου ένταξης του Ζαγορίου στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Στη σύσκεψη συμμετείχαν ο περιφερειάρχης Ηπείρου Αλέξανδρος Καχριμάνης, ο γενικός γραμματέας Πολιτισμού, Γ. Διδασκάλου, ο δήμαρχος Ζαγορίου, Γιώργος Σουκουβέλος, και υπηρεσιακοί παράγοντες.

Το υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού ανέλαβε τον συντονισμό των απαιτούμενων δράσεων, σε συνεργασία με την Περιφέρεια Ηπείρου και τον Δήμο Ζαγορίου. «Τα Ζαγοροχώρια είναι η πρώτη ελληνική υποψηφιότητα στον τομέα του πολιτιστικού τοπίου.

Ο φάκελος θα συμπεριλάβει την ιστορική, αρχαιολογική και πολιτισμική τεκμηρίωση και θα αναφέρεται επίσης στην ιδιαίτερη βιοποικιλότητα της περιοχής.

Στη σύσκεψη τέθηκε το χρονοδιάγραμμα των δράσεων που πρέπει να αναληφθούν για τη διαμόρφωση του φακέλου της υποψηφιότητας, το οποίο φυσικά λόγω κορωνοϊού θα τροποποιηθεί

ανάλογα.

Ο αρχικός στόχος ήταν να υποβληθεί ο φάκελος για το πολιτιστικό τοπίο στην UNESCO στα τέλη Σεπτεμβρίου 2020 ώστε να γίνουν από τον οργανισμό οι πρώτες παρατηρήσεις και η καταληκτική ημερομηνία κατάθεσης ήταν την 31η Ιανουαρίου 2021.

Η υποψηφιότητα του Ζαγορίου είναι ένα σύνθετο εγχείρημα, πολύ πιο σύνθετο από την ένταξη ενός μνημείου. Γι' αυτό απαιτείται η συμμετοχή και κυρίως η ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας η οποία πρέπει να γνωρίζει τι σημαίνει αυτή η ένταξη για την περιοχή, ποια θα είναι η υπεραξία, όμως ταυτόχρονα πρέπει να μάθει και τους όρους, τις προϋποθέσεις και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ένταξη. Οι Σαρακατσάνοι ως κομμάτι της τοπικής κοινωνίας, θα συνδράμουν, στα βαθμό που τους ζητηθεί, στην προσπάθεια αυτή. Άλλωστε στο Ζαγόρι, στη Σαρακατσάνικη Στάνη στο Γυφτόκαμπο, προβάλλεται και ο Σαρακατσάνικος πολιτισμός, και στα βουνά του Ζαγορίου βόσκουν, οι πατεράδες και παπούδες μας των περισσότερων από μας, τα κοπάδια τους.

Σαρακατσανίων Ελευθερίου - Κορδελιού - Ευόμου "Ο ΣΤΑΥΡΑΕΤΟΣ" για την φιλοξενία και την άσφογη διοργάνωση της εκδήλωσης.

Αναβολή Γενικής Συνέλευσης

Ύστερα από απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Αδελφότητας, και λαμβάνοντας υπόψη την επικρατούσα κατάσταση λόγω του κορωνοϊού, αποφασίσθηκε η αναβολή της προγραμματισμένης για την Κυριακή 15 Μαρτίου Γενικής Συνέλευσης της Αδελφότητας. Δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε το χρόνο διεξαγωγής της Συνέλευσης, γιατί θα εξαρτηθεί από την πορεία και την ένταση διάδοσης του ιού. Σε κάθε περίπτωση θα ενημερώσουμε τα μέλη της Αδελφότητας με μήνυμα και ανάρτηση στη σελίδα του facebook

ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΑ του Θ.Γ. Γόγοιου

Τα όπα, τα αχ και τα βαχ της γλώσσας μας

Ο αυμάζω τους λεξικογράφους. Αυτούς τους άοκνους σκαπανείς στο απέραντο ορυχείο της γλώσσας. Μπελαλίδικη δουλειά. Να συλλέξουν τις λέξεις, άλλες να τις ξεθάψουν κυριολεκτικά, βγάζοντάς τες απ' την αχρηστία, να αναζητήσουν τις ρίζες τους, να βρουν τις σημασίες τους, καταδηλωτικές και μεταφορικές, να συλλέξουν τα συνώνυμα και αντώνυμά τους, να τις εντάξουν στα οικεία γλωσσικά περιβάλλοντά τους, καταφεύγοντας σε γραπτά κείμενα ή στη ζωντανή προφορική γλώσσα, να τις τοποθετήσουν σε απόλυτη αλφαβητική σειρά.

Στα μαθητικά μου χρόνια είχα ένα πρόβλημα με τα λεξικά και τις εγκυκλοπαιδείες. Πολύτομα, ογκώδη και επιβλητικά βιβλία, κατά κανόνα δευροτόδετα και μαυροντυμένα, αποπνέανε μίαν αυστηρότητα και σκοροπούσαν έναν μυστηριώδη φόβο. Για κάποιον ανεξήγητο λόγο τα ταύτιζα με το σκυθρωπό πρόσωπο και το βλοσυρό βλέμμα του κυρίου Γυμνασιάρχου. Υπακούοντας, ωστόσο, στην αρχαία συνταγή: «*αρχή σοφίας, ονομάτων επίσκεψις*», με τον καιρό και με αρκετή προσπάθεια, άρχισα να συμφιλιώνομαι μαζί τους. Όχι πως έγινα σοφός, «*πολλού γαρ δει...*», τουλάχιστον, ευελπιστώ πως βγήκα πιο υποψιασμένος.

Το τελευταίο διάστημα, με αφορμή το βιβλίο του Χεγκ, ασχολήθηκα, σχεδόν αποκλειστικά, με το γλωσσικό ιδίωμα των Σαρακατσαναίων και, όπως είναι φυσικό, οι επισκέψεις μου στα λήμματα των λεξικών πύκνωσαν πολύ. Έτσι, μου δόθηκε η ευκαιρία να ξαναθυμηθώ λέξεις ξεχασμένες, να θαυμάσω τον τεράστιο πλούτο της γλώσσας μας και, προπαντός, να ενισχύσω την βεβαιότητά μου ότι η μελέτη της γλώσσας ενός λαού είναι ο καλύτερος τρόπος να «ακτονογραφήσεις» την ψυχή του και το πνεύμα του. Να γνωρίσεις, δηλαδή, το πώς αντιλαμβάνεται την γύρω του πραγματικότητα και στοχάζεται πάνω σ' αυτή, να ανακαλύψεις τις πηγές της ευαισθησίας του, να ψηλαφήσεις τις πληγές που γεννούν τους καμμούς του. Κοντολογίς, να γνωρίσεις αυτό που αποκαλούμε νοοτροπία ενός λαού, στο βαθμό που υπάρχει κάτι τέτοιο.

Εκείνο, όμως, το οποίο με εντυπωσίασε από αυτή τη συναναστροφή μου με τα λεξικά, που σχετίζονται με τη γλώσσα μας και τις γλώσσες γειτονικών μας λαών, είναι ο μεγάλος αριθμός λέξεων και εκφράσεων που αναφέρονται στη **χαρά**, στον **πόθο**, στον **καμμό** και στον **πόννο**. Λέξεις, δηλαδή, που σχετίζονται με συναισθηματικές καταστάσεις και μαρτυρούν την έντονη ευαισθησία και ευσυγκινησία του λαού μας και των λαών περί την Μεσόγειο, την αρχαιότερη μήτρα του ανθρώπινου πολιτισμού.

Σταχυολογώ πρόχειρα και όπως μου έρχονται στο νου ξεκινώντας από τα ρήματα και προχωρώντας στα ουσιαστικά, στα επίθετα και τα επιρρήματα:

α) **Λέξεις χαράς σημαντικές:** *χαίρομαι, ευφραίνομαι, αγάλλομαι, ήδομαι, ηδύνομαι, ευαρεστούμαι, ευωχούμαι, κορυβαντιώ, γλεντώ, γλεντοκοπώ, ξεφαντώνω, ξεσαλώνω, μεθώ, διασκεδάσω, ψυγαγωγούμαι, συμποσιάζομαι, συμπόσιον* (νεοελλ. *τσιπούσι*), *διασκεδάση, αγαλλίαση, ψυχαγωγία, γλέντι, φαγοπότι, χαρακόπος, χαροκόπι, πανηγύρι, ζιαφέτι, γκουρμπάνι, γλεντοκόπι, οινοποσία.*

Λέξεις που το νόημά τους εκφράζεται παραστατικότερα με την ζέση, την αμεσότητα και την επιγραμματικότητα των επιφωνημάτων χαράς: **όπα, άλα, άιντε.**

β) **Λέξεις πόθου και καμμού σημαντικές**¹: *ορέγομαι, λιμπίζομαι, επιθυμώ, λαχταρώ, ζηλεύω* (με τη σημασία του επιθυμώ π.χ. όπως στο δημοτικό τραγούδι:

*Σαν άλλο δεν εξήλεψα δώ στον Απάνω Κόσμο
της νύχτας το περπάτημα,
της άνοιξης το κρύο....).*

ποθώ, ποθοπλαντάζω, καίγομαι, μαραίνομαι, σεβ-

νταλίζομαι, μαραζώνω, πάθος, ποθοπλάνταχτος, μαράζι, σεβντάς, κιντέρι, κασαβέτι, σικλέτι, καμμός, έρωτας, γκαϊλές, καπούρα, βάσανα, στενοχώριες, αγκούσες. Άλλα τόσα τα πράγωγά τους. Άσε που η έντονη επιθυμία εκφράζεται και με το συντακτικό τρόπο της ανεκπλήρωτης ευχής.

Π.χ. *Πώς να'ταν πώς να γέρονταν κάμπος το Μακρυνόρος\ κι η Πρέβεζα παλιόκαστρο κι η Άρτα περιβόλι\ και οι Άρτινιές πορτοκαλιές κ.ο.κ.*

Κάθε λέξη και ένα τραγούδι. Τι να πρωτοθυμηθεί κανείς; Γράφω στην τύχη:

*Αχ σιβντά, καρασεβντά,
πώς μ'έχεις καταντήσει το μαύρο
Σιβντάδες είναι δώδεκα κι ένας είναι περίσσιος
Σαν το σιβντά του κοριτσιού
δεν είναι παιδιακίσιος*

Άλλο:

*Όσα κιντέρια στο ντουινιά
και στον απάνω κόσμο
Όλα εγώ τα πέρασα...*

Άλλο:

*Ρούσες μου κι αγκούσες και ξανθομαλούσες μου
Κι άλλο:*

*Αχ, μωρή μπλιά,
μουν βαλες μαράζι μέσα στην καρδιά*

Κι ένα ποιητικό

*Κι η βάρκα η ποθοπλάνταχτη
πάει στων νερών τα βάρη
Με του έρωτα τα πάθη*

(Κ. Χατζόπουλος)

γ) **Λέξεις πόνου σημαντικές:** Από την αρχαία ελληνική στη νεοελληνική: *αμβόαμα* = (γοερή κραυγή), *αναβόαμα*, *αναβοάω* = (κραυγάζω γοερά), *άθος* (= βάρος, μεταφορικά = φορτίο θλίψης), *άχος*, (=άλγος, πόνος, θλίψη), *άχομαι* (=θλίβομαι πενθώ), *άλγος*=(πόνος) *γοή* και *γός* =(κλαυθμός, οδυρμός), *γοερός*, *έλεγος*, *θρήνος*, *θρηνώδης*, *κωκύω*, (= κλαίω, θρηνώ) *το κώκυμα*, (= το κλάμα), *ο Κωκυτός* =(ποτάμι της Θεσπρωτίας, παραπόταμος του Αχέροντα από το ρήμα κωκύω), *κόπτομαι* =(στηθοδέρνομαι), *κομμός*=(στηθοκόπημα, θρηνώδες άσμα στην αρχαία τραγωδία), *οδύνη*, *οδυνηρός*, *οίμοι* (νεοελλ. *όιμε*), *οιμωγή*, *οιμωγία*, *οιμώζω*, *οιμωκτός*, *σκανιάζω*, *κλαίω*, *σκουζώ*, *ρεκάζω*, *στηθοδέρνομαι*, *μοιρολογώ*, *ανακαλώ*, *ανακάλλω*, (= ανακαλώ στη ζωή π.χ. *Σήκω, Μαριόλα, από τη γη κι από το μαύρο χάμα, ψυχή, καρδούλα μου...*), *αναστενάζω*, *στεναγμοί*, *αναφιλητά.*

Κι εδώ πληθώρα τα μοιρολόγια και τα χαροντικά τραγούδια. Περιορίζομαι σε δυο τρεις χτυπητές περιπτώσεις:

α) στο γνωστό ανακάλλω του **Γιάννου**²:

*Σηκώσου απάνω, Γιάννο μου,
και μη βαριά κοιμάσαι
Βρέχει ουρανός και βρέχεσαι,
χιονίζει θα κρυσώσεις.*

β) στους συγκλονιστικούς στίχους από το τραγούδι του **Νεκρού αδερφού**:

*Σ' όλα τα μνήματα έκλαιγε, σ' όλα μοιρολογιόταν
Στου Κωνσταντίνου το μνημείο ανέσπα τα
μαλλιά της.*

και

γ) στους στίχους από την μοναδική, σε ποιητική δύναμη, κρητική παραλλαγή του τραγουδιού **Της Λυγερής στον Άδη**.

*Κι η κόρη αναστέναξε εκεί στον Κάτω κόσμο
Και κάρκιν τα καπληιά και κάρκιν οι ρούγες
Και εκάρ κι η δίπλα του χορού,
που χόρευε η γενιά της.*

Τόσο ο κατάλογος των λέξεων που προηγήθηκε, όσο και τα παραδείγματα (τραγούδια, εκφράσεις) είναι σαφώς δειγματικά. Θεωρώ, ωστόσο, ότι είναι αντιπροσωπευτικά στοιχεία του ήθους και της ψυχροσύνης του λαού μας. Προδίδουν τον

έντονο συναισθηματισμό του, την αγάπη για τη ζωή, τον φόβο και τον πόνο ότι θα την χάσουν. Ποιες είναι οι πηγές αυτών των συναισθημάτων; Η φωτεινότητα, η διάνυγία και η ομορφιά του μεσογειακού χώρου σίγουρα εμπνέουν αυτή την αγάπη για τη ζωή. Πράγματα χιλιοεπιπομένα βεβαίως, στα οποία δε χρειάζεται να επιμείνουμε. Η μεγαλύτερη επιβεβαίωση είναι η συμπεριφορά ημών, των «εγκλείστων» του κορωνοϊού στη θέα της ελκυστικής άνοιξης που ξετυλίγεται μπροστά στα μάτια μας. Μέρους χαράς θεού και να μη μπορείς να τις χαρείς!

Περισσότερο ενδιαφέρον έχει να επιμείνουμε στα αποτελέσματα αυτού του έντονου συναισθηματισμού. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι ο συναισθηματισμός «γεννά» έναν λαό πρόσχαρο, δοτικό, έντονα εξωστρεφή και θορυβώδη, ευαίσθητο μπροστά στα κοινωνικά προβλήματα, αλληλέγγυο στη δυστυχία του διπλανού. Από την άλλη, ο υπερβολικός συναισθηματισμός αμβλύνει τον αυτοέλεγχο και οδηγεί σε συμπεριφορές κύρια στοιχεία των οποίων είναι: ο παρορμητισμός, η ευθιξία, η επιθετικότητα, η συγκρουσιακή διάθεση, η απειθία, ακόμη και η παραβατικότητα. Μια εικόνα συναισθηματικής αστάθειας και αντιφατικής συμπεριφοράς που σημάδεψαν την ιστορική μας πορεία ως έθνος. Αυτή την αντιφατικότητα στη συμπεριφορά, που στάθηκε μάλλον καταστροφική σε κρίσιμες στιγμές της ιστορίας μας, την δίνει εξάισια με τη δύναμη του ποιητικού λόγου ο Οδυσσεύς Ελύτης:

*Ανάθεμα την ώρα ποιος ορίζει εδώ³
Το ανάποδο βαφτίζει και το λέει σωστό
Του αδύναμου το δίκιο μήτε λέει ποτέ
Βγάνει τη νύχτα μέρα και τ' ορκίζεται*

*Όμορφη και παράξενη πατρίδα
Ωσάν αυτή που μου' λαχε δεν είδα
Πέντε μεγάλους βγάνει πάνω τους βαρεί
Να λείψουν απ' τη μέση τους δοξολογεί.*

Στο συναίσθημα, όμως, οφείλουμε, κατά κύριο λόγο, την καλλιτεχνική δημιουργία. Για παράδειγμα, πηγή της σπουδαίας ποιητικής παράδοσης του τόπου μας είναι κατά βάση το συναίσθημα και η φαντασία. Αυτό το μακρύ ποτάμι της ελληνικής ποίησης, από τον Όμηρο έως τον Ελύτη και τους σημερινούς, που διαβρέχει τους αιώνες και γαλουχεί γενιές και γενιές με τη μαγεία του ποιητικού λόγου είναι από τις σπουδαιότερες συνεισφορές στην υπόθεση του ανθρώπινου πολιτισμού. Το ίδιο ισχύει και για τις άλλες τέχνες. Ενώ **ο λόγος**, η διάνοια, είναι η βάση της αρχαιοελληνικής φιλοσοφικής σκέψης, άλλη τεράστια κληρονομιά στον ανθρώπινο πολιτισμό.

Ο λόγος, η λογική δηλαδή, και το συναίσθημα ορίζουν το στοχασμό, τις πράξεις μας, τα λόγια και γενικά τη συμπεριφορά μας, ο «λογισμός και τ' όνειρο», όπως όριζε το θεμελιακό αυτό δίδυμο ο Σολωμός. Η ισορροπία ανάμεσα στα δυο οδηγεί στην αρετή του μέτρου, βασικό ζητούμενο της αρχαιοελληνικής σκέψης, όπως μαρτυρεί η πληθώρα των αρχαιοελληνικών γνωμικών και των ρητών που αναφέρονται στο μέτρο. Μια ισορροπία δύσκολη, αφού το συναίσθημα είναι κατά κανόνα φυγόκεντρο (φευγάτο), ενώ ο λογισμός κεντρομόλος. Κάπου εδώ, στη ρίζα αυτής της αντίθεσης, βρίσκεται και η βασική αιτία του **τραγικού**.

Σημειώσεις:

1. Η λέξη **σημαντικός** απαντά με δυο σημασίες: α) σημαντικός = σπουδαίος και β) σημαντικός = αυτός που σημαίνει (γλωσσολογικός όρος). Εδώ με τη δεύτερη σημασία.

2) **ανακάλλω ή ανακάλλωμα** = θεματικό μοτίβο των μοιρολογιών σύμφωνα με το οποίο γίνεται ανάκληση του νεκρού στη ζωή.³ Οι στίχοι από την ποιητική σύνθεση του Οδ. Ελύτη, **Ο ήλιος ο πλιότορας**